
Унија синдиката просветних радника Србије

УНИЈА
СПРС

**ПРОГРАМ ЗА СТАБИЛАН
ОБРАЗОВНИ СИСТЕМ
У СРБИЈИ**

Београд, мај 2010.

УНИЈА СИНДИКАТА ПРОСВЕТНИХ
РАДНИКА СРБИЈЕ

Програм за стабилан образовни
систем у Србији

април 2010.

Издавач

Унија синдиката просветних радника Србије

За издавача

Леонардо Ердeљи, председник УСПРС

Одговорни уредник

Драган Матијевић, члан тима за образовни систем
УСПРС

Текстове приредили

Леонардо Ердeљи, Миодраг Протић, Миодраг Скробоња
и Драган Матијевић

Технички уредник

Драгана Југовић, професор

Лектор

Ђорђе Трофим

Корице

Зоран Јуреш

Штампа

Графика ЈУРЕШ Чачак

Тираж

500

САДРЖАЈ

УВОД	5
СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА	7
ДИНАМИКА ВЕЋЕГ ИЗДВАЈАЊА ИЗ БДП ЗА ОБРАЗОВАЊЕ	8
РАЗЛОЗИ ЗА ПРОМЕНУ ЗАКОНА	10
РАЦИОНАЛИЗАЦИЈА МРЕЖЕ ШКОЛА	11
ЗАРАДЕ И ДРУГА ПРИМАЊА	14
ПОТРЕБА ЗА НОВИМ ПКУ ИЛИ ИЗМЕНАМА СТАРОГ	16
РЕФОРМА НАДЗОРНИЧКЕ СЛУЖБЕ	17
РЕФОРМА У ОБРАЗОВАЊУ – РЕФОРМЕ ГИМНАЗИЈА	18
ПРАВЦИ РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	21
ПРЕДЛОГ ДИНАМИКЕ ВЕЋЕГ ИЗДВАЈАЊА СРЕДСТАВА ИЗ БДП (табеле)	127
ПРЕДЛОГ ИЗМЕНА И ДОПУНА ЗАКОНА О ОСНОВАМА СИСТЕМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА	128
КРЕТАЊЕ БРОЈА УЧЕНИКА И ОДЕЉЕЊА ЗА ПЕРИОД 1990-2007. ГОДИНА	136

ЗАПОСЛЕНИ У ОСНОВНИМ И СРЕДЊИМ ШКОЛАМА КОЈИ У 2009. ГОДИНИ СТИЧУ ПРАВО НА ЈУБИЛАРНУ НАГРАДУ (табеле)	140
ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ ПОСЕБНОГ КОЛЕКТИВНОГ УГОВОРА	141
ПРЕДЛОГ ЗА РЕФОРМУ ШКОЛСКИХ УПРАВА	149
ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ИЗМЕНУ НАСТАВНОГ ПЛАНА У ГИМНАЗИЈИ	155

УВОД

Упркос многим недоумицама у српском образовању, макар једна ствар је сасвим извесна- школство у Србији је у дубокој кризи, која траје већ пар деценија, и из године у годину се продубљује, тако да нам данас прети потпуно урушавање образовног система. Та криза се огледа на концепцијском, финансијском, организационом, и кадровском плану, што свакако узрокује забрињавајући пад квалитета образовања на свим нивоима (основном, средњем и високом). Да би се зауставило даље урушавање школства и оно се, колико-толико, вратило у регуларне оквири, Унија синдиката просветних радника Србије указује Министарству просвете и Одбору за просвету Скупштине Србије на **осам** кључних проблема у образовном систему које треба хитно разрешити да би систем функционисао и макар наредна школска година започела регуларно. При том Унија нуди и могућа решења за сва наведена питања, као и стручну и кадровску помоћ уколико Министарство просвете не може проблеме само да реши. Сматрамо да је таква помоћ неопходна, јер адекватна решења се могу наћи само уз помоћ људи из непосредне праксе. Искуство је показало да уколико игноришете практичаре, онда само изазивате све нове проблеме, а старе не решавате. Ако Министарство ово не учини у наредних шест месеци, онда преузима сву одговорност и за регуларан рад школа и за даље пропадање српске просвете.

Унија синдиката просветних радника Србије ће наставити да се бори за стабилан образовни систем у Србији, јер има свест о томе да је образовање носећи стуб на коме почива свако озбиљно друштво и да само образован на-

род има право на будућност. Унија има свест да су министарства и министри просвете привремени и пролазни, а да је само добра школа оно што мора да буде константа и да она представља темељ успешне државе и друштва.

Пред Вама се налази документ у коме су истакнути, по нама, сви **кључни** проблеми у којима се налази образовање у Србији. У њему је описан значај, карактер и дубина тих проблема, али је истовремено понуђен начин за њихово разрешење, као и одговори на многа друга питања у вези са образовањем. Пошто понуђени текст има веома широк опсег и пошто је утемељен на искуству људи из еснафа образовања, он може да представља и стратешки документ око кога Унија може концентрисати све своје акције и активности и у блиској и у даљој будућности. Он уједно може бити и важна информација људима изван струке - широј јавности, како би и она стекла сазнања о актуелном стању у српском образовању и потражила начине да заједно са просветним радницима такво стање позитивно измени, на добробит и друштва и државе.

Такође, овај документ може бити један од начина да се министар просвете и људи из министарства натерају да напokon почну да раде свој посао. Сматрамо да то што су министарства радила деценијама уназад јесте пуко фингирање посла и да заправо, никада нису имали ни снаге, ни жеље, нити способности да се суоче са најбитнијим проблемима у образовању Србије и да од њега направе уређен и квалитетан систем. Понуђени Програм Уније им нуди прилику да заједно са просветним радницима то напokon учине.

Са вером у успешну сарадњу на корист свих, Унија синдиката просветних радника Србије!

Председник УСПРС
Леонардо Ердељи

I

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА

Један од највећих недостатака образовања у Србији и, самим тим, један од кључних разлога његовог дугогодишњег пропадања је непостојање стратегије развоја образовања. Због тога у овој земљи нико нити зна, нити наслућује одговоре на кљужна питања: Какав је друштвени знајај образовања? Какав је квалитет образовања? Какво образовање желимо? Шта му је сврха и циљ? Са каквим техничким и интелектуалним потенцијалима располажемо? Нико чак не зна, или неће да зна, колико просветних радника у Србији данас има. Све у свему, нити знамо одакле да кренемо, нити где би требало да стигнемо. Зато образовање у Србији личи на слепог и глувог човека који тумарајући у мраку нешто случајно и погоди, али без правог циља и пута. Да би се ова погубна ситуација за образовање изменила неопходно је донети Националну стратегију развоја образовања у Србији којом би се дефинисали кључни циљеви и магистрални правци образовања, као и начини реализације тих циљева.

Ма колико парадоксално звучало, овај посао Министарству просвете неће бити ни мало тежак, јер је још пре три године (2007) урађен документ под називом *Правци развоја образовања у Србији*. Израду тог документа иницирао је заједно са Унијом синдиката просветних радника Србије и Завод за унапређење образовања. Основна вредност овог документа је што су на његовој изради радили људи из струке - практичари, тако да је он и теоретски и практично и методолошки утемељен. Документ се већ на-

лазио пред Националним - просветним саветом, био је и на столу актуелног министра просвете и реакција на њега била је - игнорисање. Уз мали труд људи из Министарства просвете и сасвим мале корекције већ постојећег текста Србија би могла да дође до стратешки важног документа.

У прилозу број 1: Правици развоја образовања и васпитања у Републици Србији

II

ДИНАМИКА ВЕЋЕГ ИЗДВАЈАЊА ИЗ БДП ЗА ОБРАЗОВАЊЕ

Издавањем из БДП за просвету у 2010. години од 3,24% и још 0,8% из средстава Локалне самоуправе, што укупно чини 4,04% Србија је на 60% од просека земаља Европске уније. Када се има у виду да је БДП тих земаља 10 и више пута већи од нашег, онда је јасно да се у земљама Европске уније за образовање издваја 20 и више пута него у Србији.

Оно што посебно забрињава је чињеница да 96-98% свих средстава за образовање одлази на зараде, док само 24% за све оно што чини стандард у образовању. Тај однос у земљама Европске уније је 75-76% за зараде и 24-25% за све остало. Зато у земљама Европске уније школе раде једносменски, објекти у којима се изводи настава су нови, модерни, добро снабдевени опремом и училима, са одговарајућим кабинетима и објектима за спортске активности, као и реализацију ван наставних садржаја. Наставници имају све услове за перманентно и квалитетно стручно усавршавање и напредовање у складу са постигнутим резултатима рада.

У Србији су школе у просеку старе преко 40 година и у лошем су стању, што најбоље илуструју следећи статистички подаци. Од 4.612 објеката у којима се изводи настава само 1.629 је исправно, за 1893 је потребна поправка, за 821 реконструкција, 207 су дотрајале, а 62 недовршене. Када се томе дода да око 40% школа нема физкултурне сале, многе ни дворишта, као и велики број школа са нехигијенским мокрим чворовима, јасно је да се ово стање мора хитно променити. Рад у школама се одвија у 2-3, па и 4 смене, па кад се томе дода да део средстава које обезбеђује локална самоуправа за материјалне трошкове, инвестиције, поправке, путне трошкове ученика и запослених често не стижу на време, није реткост да школе не могу да функционишу, јер су им рачуни у блокади.

Ако се у наредних 5 година, када се очекује и улазак Србије у Европску заједницу, не оствари просечан раст БДП од најмање 4% годишње, уз истовремено издвајање за образовање од најмање 0,2% БДП више годишње, образовни систем ће се наћи у безизлазној ситуацији. Зато би било неопходно да се оваквом динамиком до 2015. године за образовање издваја 4,3% ПДБ што би са постојећих 0,8% из локалне самоуправе достигло близу 80% од европског просека.

Важније од свега било би то што би се извршила прерасподела дела средстава за потребе стандарда образовних институција и услова рада на знатно већем новоу од садашњих, који би могао бити као у табели приказаном динамиком и до три пута већи него сада.

Тиме би се поправио и стандард запослених који је на забрињавајућем нивоу, обзиром да су просечне зараде у образовању тренутно испод просека у Републици Србији и поред чињенице да је степен образовања запослених далеко највиши од свих делатности. У приложеној табели види се којом би се динамиком кретао раст издвајања за обра-

зовање, зараде запослених, за стандарде у образовању уз одговарајући проценат издвајања из БДП.

У прилогу број 2: Табела - Предлоз динамике већез издвајања средстава из БДП

III

РАЗЛОЗИ ЗА ПРОМЕНУ ЗАКОНА

Закон о основама система образовања и васпитања који је ступио на снагу 11. септембра 2009. године уместо да испуни разлоге због којих је донет, створио је прави хаос у образовном систему. Наиме, сам текст Закона није доживео редиговање, текст је нетачан са много граматичких и логичких грешака и технички је катастрофалан. Но, то није основни разлог за промену истог или бар за његове измене и допуне по хитном поступку.

Образовни систем мора одмах да буде ослобођен политике и ако то желимо да постигнемо, као прво, нужна је промена састава школских одбора и строга забрана локалним самоуправама промену истих у случају промене локалних власти. Одмах затим, мора се максимално ограничити овлашћења директора која су огромна (директори се понашају као мали цареви, што управо сада показује ово силно запошљавање иако постоји забрана запошљавања). Но, и поред тога требало би једном за свагда решити статус директора и мандат директора. Исто тако треба да буде решен и статус секретара школа.

Посебан проблем у Закону је владање и оцењивање ученика и тај проблем одмах мора да буде решен. А шта рећи о запошљавању и радно-правном статусу запослених у установама образовања. Прво мора да буде у потпуности

дефинисана обавеза споразумног преузимања, затим мора да буде дефинисан статус вероучитеља, јер је то сада у закону једна од највећих небулоза. Исто тако треба уредити питања лекарских прегледа. Из Закона треба избацити све асистенте и саветнике, јер је потпуно јасно да за њих у овом тренутку нема места у образовном систему.

У Закону је и више него потребно у потпуности уредити дисциплински поступак и удаљавање са радног места, поводом тога јер ништа није урађено, а представља нама велики проблем, а изванредну прилику директорима за разноразне махинације.

И на крају, оно што је најслабија карика у образовном систему, је - просветна инспекција. Она захтева потпуно нову организацију, односно треба да буде уређена на сасвим другачији начин него што је то данас Законом предвиђено.

У прилогу број 3: Предлоз измена и допуна Закона о основама система образовања

IV

РАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ОБРАЗОВАЊА - МРЕЖЕ ШКОЛА И БРОЈА ЗАПОСЛЕНИХ

Са 1.760 школа, од чега је 1.230 основних, 127 гимназија, 336 средњих стручних школа, 34 специјалних, 33 уметничких са скоро истим бројем истурених одељења, посебно на сеоском подручју, мрежа школа је по оцени ОЕБС и ОЕЦД од 2001. године добра, јер је обезбеђен обухват деце на обавезно основно школовање преко 98% уз обезбеђену наставу на језицима националних мањина, што је са становишта ЕУ у складу са њиховим стандардима.

Међутим, како је због велике миграције становништва ка градским срединама у последњој деценији дошло до гашења многих малих школа, где више нема житеља или су остала само старачка домаћинства без деце, мрежа школа мора да се значајно промени и прилагоди новонасталој ситуацији. Ово најбоље илуструје чињеница да је број ученика у школској 1995/96. у основним и средњим школама био близу 1.114.000, док је школске 2007-08. било свега 930.000 ученика, што значи да је пре свега због негативног прираштаја становништва и других разлога за последњих 12 година систем изгубио 184.000 ученика. Концентрација школа показује да у 66,2% свих школа иде само 9,4% ученика, док у осталих 32,8% иде 90,4% ученика. Само у наша 4 највећа града (Београд, Нови Сад, Ниш и Крагујевац) има 47% матичних школа у које иде 51% ученика. Када се томе дода и да у 182 школе иде од 1-5 ученика, да у 4.601 одељење иде испод 15 ученика, јасно је да је са економског становишта оваква мрежа школа неодржива и за економски снажније земље од наше.

Да би и у Србији све школе прешле на једносменски рад и тиме створили услови за ефикасну реализацију свих програмских циљева, као и боље резултате, потребно је изградити нових 1000 школа, зашто треба обезбедити средства подизањем процента издвајања из БДП на европски просек од 6,5%.

Статистички подаци говоре да се у последњих 15 година у српском образовању догађају два нелогична процеса. Са једне стране ученика је све мање, док броја запослених перманентно расте, уз стагнацију броја одељења. Главни разлог за ово су негативни прираштај становништва, погрешна и недовршена реформа образовног система, лош Закон о основама система образовања и васпитања, неадекватан систем финансирања, политизација образовног система, велика овлашћења директора школа, одсуство контроле министарства просвете у процесу пријема радника, као и на-

стојање сваке нове власти да се за време њеног мандата ис-каже што веће запошљавање, уз обавезно довођење у систем својих партијских кадрова на места сарадника, школских управа и директора школа. Последица тога је и око 30% запослених у статусу радника на одређено време, радника са непуним радним временом и забрињавајуће великом броју нестручних наставника. Све ово налаже да се хитно предузму мере на уређењу система, посебно при пријему нових радника и начину финансирања школа. Започета рационализација броја одељења и запослених мора да садржи и адекватан социјални програм, прерасподелу фонда часова, пензионисање оних који имају услов за пензију, прераспоређивање једног броја запослених на рад у одељењима за образовање одраслих, стручно заступање наставе и др.

Овим мерама број запослених би се до 2015. године смањио за 7.500, од чега око 1.300 годишње због редовног одласка у пензије и 200-300 због смањења броја одељења, што не изискује нека посебна додатна средства.

Обзиром да су прогнозе демографа песимистичне и да се и до 2015. очекује даље смањење броја ученика, потребно је и Закон о основама система у том делу прилагодити европским стандардима спуштањем броја ученика на 25 по одељењу. Истовремено би растао број наставника који би радили у одељењима за образовање одраслих и тиме делимично амортизовао вишак запослених.

Ако се у овоме не истраје и систем не стабилизује до школске 2014/15. године, када се по новом Закону о освама система образовања и васпитања прелази на систем финансирања по ученику, доћи ће до великих проблема у раду школа, посебно оних са малим бројем ученика и средњим школама са образовним профилима на којима се уписује мали број ученика.

У прилогу број 4: Табеле

V

ЗАРАДЕ И ДРУГА ПРИМАЊА

Када је реч о зарадама запослених, статистички подаци говоре да је просечна зарада у образовању у децембру 2009. године износила 36.307 динара, што је за 1,3% ниже од просека у Републици Србији и за чак 5.500 динара мање од просечне потрошачке корпе, што је крајње понижавајуће за српску просвету. Статистика даље говори да у образовању запослени имају далеко највиши образовни ниво запослених, јер чак 62% запослених имају седми степен образовања, што је чак 3 пута више од републичког просека, али ни то није био разлог да зараде у образовању буду пристojније. Када се, пак, упореде зараде запослених са седмим степеном стручности у образовању са другим делатностима, оне су ниже за 40-120%.

Упоређивањем зарада у просвети Србије са земљама бивше СРЈ, само је Македонија незнатно испод нас, док су све друге изнад, посебно Хрватска са двоструко већим и Словенија са троструко већим просечним зарадама.

О земљама Европске уније да и не говоримо, јер тамо су зараде и преко 10 пута веће од наших (Швајцарска, Немачка, Енглеска, Холандија), док су у Шпанији, Ирској, Финској, Данској, Француској, Аустрији, Португалу, Исланду, Грчкој, Норвешкој, Италији и Шведској од 5 до 10 пута више од наших, док су у Чешкој, Пољској и Мађарској од 2 до 3 веће од наших зарада.

Први пут после 10 година плате у Србији су замрзнуте и то од октобра 2008. године и трајаће највероватније до марта 2011. године, што значи перманентно заостајање од 2,5 године. То је већ довело до озбиљног пада стандарда

запослених од преко 20%, јер су инфлација од 8,3% и пад курса динара од 23% довели до реалног пада зарада од преко 15%, а обзиром да се овај тренд наставља и у 2010. години, реалан пад зарада биће знатно већи и може се очекивати крајем 2010. године и близу 40%.

Такође, први пут није реализован, иако потписан, Протокол о расту зарада у 2009. години, којим је планирано повећање зарада од 8%. И да све буде још црње, законом о буџету који Влада третира као закон над законима, стављене су ван снаге поједине одредбе Закона о раду Општег и посебног колективног уговора тако што су забрањене исплате јубиларних и новогодишњих награда. Како се годишње за око 8.000 запослених који стижу право на јубиларну награду и 127.000 запослених за које је на име новогодишњих награда обезбеђивано од 5 до 8.000 по запосленом, требало обезбедити око 1,1 милијарду динара, то ће у 2011. години изазвати велике проблеме у буџету за просвету јер ће се сакупити потраживања за три године, обзиром да она не застаревају три године.

Унија СПРС ће инстистирати да се зараде запослених повећају већ током 2010. године, без обзира на Закон о буџету, јер надлежни у министарству просвете нису рационализовали образовни систем, већ су напротив дозволили нова запошљавања, што још више погоршава стање, а било је могуће од уштеда и расположивих буџетских средстава повећати зараде запослених у 2010. години, бар за проценат инфлације.

На крају, треба учинити све да се што пре донесе Закон о платама на бази платних разреда, како би се створили услови за награђивање оних који постижу боље резултате рада и обезбеђивање услова за стицање звања уз одговарајућу материјалну надокнаду.

У приложеној табели види се динамика раста зарада која у наредних 5 година не сме бити нижа од 10-15% годи-

шње, под условима да инфлација и курсне разлике не буду веће од 10%, јер би се само тако обезбедио минималан раст реалних зарада. Овим мерама би до 2015. године зараде запослених у просеку могле достићи ниво од 600 евра, што би у односу на тренутних 360 евра био раст од 67%.

У прилоз број 5: Табела

VI

ПОТРЕБА ЗА НОВИМ ПКУ ИЛИ ИЗМЕНАМА САДАШЊЕГ

Посебан колективни уговор за основне и средње школе и домове ученика примењује се од фебруара 2009. године и за ову годину дана показао је многе недостатке. Одмах у старту видело се да то није текст који је усаглашен од стране сва три синдиката, већ га је СОС прерадио и добили смо доста спорних одредби. Још више слабости уочено је када је почело прављење ранг листа услед престанка потребе за потпуним или делимичним радом наших колега. То су главни разлози зашто је потребно прићи изменама ПКУ.

Међутим, приликом доношења новог ПКУ прошле године, било је много нових идеја које су заслужиле да се нађу у ПКУ, али наша министарства (министарство рада, министарство финансија и министарство просвете) нису ништа прихватила. Управо то је и разлог да се понуди један потпуно нови текст који би заиста био у интересу наших колега.

Ако говоримо само о изменама ПКУ онда се морају прецизирати критерији за утврђивање „технолошких“ вишкова, као и сам начин бодовања, морају се јасно дефини-

сати неки други критерији који сада представљају основ за манипулацију. Исто тако, требали би дефинисати висину отпремнине запослених у образовању, као и обавезе послодавца према синдикату.

Посебно би требало осмислити инструменте који би обавезивали послодавца на извршавања обавеза из ПКУ, односно санкције у случају непридржавања истих.

У прилогу број 6: Измене и дојуне Посебног колективног уговора

VII

РЕФОРМА НАДЗОРНИЧКЕ СЛУЖБЕ

Као људи из струке, практичари, свесни смо значаја надзорничке службе, односно њеног утицаја на квалитет рада у школама, на реализацију наставних програма, те утицаја на формирање наставника и његове способности да изведе цео наставни процес. Током реформи у образовању институција надзорничке службе добија још више на значају, па је због тога потребна и реформа ње саме. Јер, овако како је сада конципирана, она не само што не може одговорити захтевима времена и професије, већ сама постаје узрок пада квалитета наставе и читавог наставног процеса.

Сама чињеница да има случајева да колегама већ петнаестак година нико никада није присуствовао часу (а толико имају и радног стажа у школи), нити је ико узвршио стручно педагошку анализу њиховог рада, нити је проверио знање његових ученика, довољно говори о опасностима и евентуалним погубним последицама по наставни процес. Кадрови који врше надзор, њихова професионална и стручна оспособљеност, критеријум начина њихо-

вог избора још су већи проблем и о њима се нашироко може расправљати.

Зато је неопходно извршити темељну реформу школских управа и одредити нову улогу надзорничке (саветничке) службе у образовном систему Србије. Унија синдиката просветних радника Србије је министру просвете још пре годину дана понудила могућа решења за такве проблеме, али до сада одговора на то није било. Основна идеја предлога је што би послове стручно - педагошког надзора вршили предметни педагошки саветници, а не као сада надзорници „опште праксе“ задужени за контролу свега и сва чега. Осим тога, то би били веома искусни људи са 10 и више година рада у просвети, који се истичу стручним и педагошким радом у настави или у струци. Његова политичка референца у овом послу не би имала никакву вредност.

Још једном позивамо министра просвете да са својим сарадницима размотри овај предлог УСПРС, јер остварење нашег захтева министарство не би ништа коштало, али би зато образовање добило вишеструку корист, пре свега у домену квалитета наставе.

У прилогу број 7: Предлоџ за реформу школских управа

VIII

РЕФОРМА У ОБРАЗОВАЊУ - РЕФОРМЕ ГИМНАЗИЈА

Реформе су са мање или више успеха и недоумица захватиле готово све нивое образовања у Србији - и основно и високо и средње - стручно образовање. Ипак, један необично важан сегмент образовања остао је недодирнут, а то су гимназије. Иако су дуги низ година важиле за елитне

школе, због своје споре или никакве промене, полако постају анахроне, декадентне и помало досадне школе чији углед и значај све више бледи. Мада им је превасходна функција припрема ученика за високо образовање, оне постају све мање интересантне за младе. Данас гимназије у Србији похађа 21% средњошколске популације, док је европски просек између 40 и 50%. Постоји општеприхваћено мишљење да је степен заступљености гимназијског образовања мера и интелектуалног и друштвеног развоја неког народа. Зато је неопходно урадити нешто на новом устројству гимназија, измени њене концепције, наставних планова и програма, како би гимназије опет постале атрактивне, модерне и тражене школе. Ни овај посао не би требало да буде тежак за људе из министарства просвете, јер су велики део тог посла већ одрадили други.

Наиме, још 2005. године Заједница гимназија Србије и Унија синдиката просветних радника, након опсежне јавне расправе, сачинила је документ под називом „*Концепција реформе гимназија у Србији*“. Две године доцније, Завод за унапређење образовања формирао је комисију за реформу гимназија коју су углавном сачињавали гимназијски професори и директори, међу њима и чланови Уније. Резултат једногодишњег рада те комисије и преко 20 састанака је квалитетан документ под називом „*Предлог за измену наставног плана у гимназијама*“. По овом документу не само да се суштински мења положај гимназија у систему образовања тиме што се доводе у сам његов центар, већ и што доноси нешто суштински ново у домену саме гимназијске наставе: изборни предмет у 2, 3. и 4. години, екстерна или национална матура, једносменски рад, ваннаставне активности и сл. У већини гимназија у Србији обављена је јавна расправа о понуђеном документу и резултат расправе био је веома повољан. И овај предлог је у више наврата

био пред Националним просветним саветом и на столу министра просвете и – ништа!

Уз мало труда, добре воље и минималне корекције понуђени документ може бити реализован на добробит не само гимназијског, већ целокупног образовања.

У прилогу број 8: Извештај Комисије за измену наставног плана у гимназији

Прилоџ број 1

***ПРАВЦИ РАЗВОЈА
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
- ПРЕДШКОЛСКО, ОСНОВНО И СРЕДЊЕ -***

Београд, 2007.

Предлог документа **Правци развоја образовања и васпитања у Републици Србији** припремила је Комисија у саставу:

1. Проф. др Гордана Зиндовић, ванредни професор педагогије на Географском факултету у Београду
2. Проф. др Александар Липковски, редовни професор на Математичком факултету у Београду
3. Проф. др Никола Клем, професор на Грађевинском факултету
4. Проф. др Биљана Требјешанин, професор на Учитељском факултету у Београду
5. Др Милка Андрић, помоћник министра просвете, Министарство просвете и спорта
6. Проф. др Здравко Милинковић, професор на Факултету ликовних уметности у Београду
7. Соња Жарковић, педагог у шестој београдској гимназији, председник Педагошког друштва Србије
8. Гордана Зарић, професор у Математичкој гимназији
9. Томислав Радојковић, саветник у Министарству просвете и спорта
10. Драган Матијевић, професор у Гимназији у Чачку
11. Мирјана Васић, професор у Медицинској школи у Зрењанину
12. Зоран Милојевић, професор у Техничкој школи за машинство и саобраћај у Крагујевцу
13. Споменка Марковић, професор разредне наставе у ОШ „Јосип Панчић“ у Београду
14. Биљана Димитријевић, руководилац Службе за стручно образовање, Привредна комора Србије

15. Звездана Ђурић, Завод за унапређивање образовања и васпитања
16. Мирјана Богдановић, Завод за унапређивање образовања и васпитања
17. Александра Ђуричић, Завод за унапређивање образовања и васпитања

САДРЖАЈ

- 1. Увод**
- 2. Полазне основе**
 - 2.1. Постојећи образовни систем
 - 2.2. Законска регулатива у образовању и васпитању
 - 2.3. Општи друштвени контекст и стратегије друштвеног развоја
- 3. Правци развоја образовања и васпитања**
 - 3.1. Образовање доступно свима
 - 3.2. Квалитетно образовање
 - 3.3. Успостављање ефикасног, економичног и функционалног система образовања
- 4. Остваривање праваца развоја образовања и васпитања**
 - 4.1. Предшколско васпитање и образовање
 - 4.2. Основно образовање и васпитање
 - 4.3. Средње образовање и васпитање
 - 4.4. Хоризонтална покретљивост у средњем образовању
 - 4.5. Послесредње образовање
 - 4.6. Упис ученика у средњу школу
 - 4.7. Образовни програми
 - 4.8. Друштвени партнери и интересне групе у средњем стручном образовању
 - 4.9. Образовање и васпитање ученика са посебним потребама

4.10. образовање талентоване и даровите деце и ученика

4.11. образовање одраслих

5. Наставни кадар

5.1. Систем развоја наставног кадра

5.2. Основни елементи политике наставног кадра

6. Простор, опрема и наставна средства

7. Закључак

8. Динамика остваривања плана активности

8.1. Заједнички план активности за све нивое образовања

8.2. Посебне активности по нивоима образовања

9. Праћење реализације Плана развоја образовања и васпитања

10. Литература

1. УВОД

Образовање представља један од најважнијих стубова друштва и основни предуслов за његов стабилан и дугорочан развој. Степен развоја образовања је показатељ друштвеног, културног и економског развоја земље.

Улагање у образовање, као и развијање људских потенцијала, јесу приоритети у свим развијеним земљама. Мобилност радне снаге, брзо прилагођавање друштвеним и технолошким променама, очување мира и заштите животне средине, само су неки од изазова савременог света на које образовање треба да одговори. Динамика економских, друштвених и културних промена утиче на очекивања да се и образовање брже мења, да тим променама иде у сусрет и да их прати.

Наша земља се налази у процесу многих друштвених и економских промена. У центру тих процеса је и образовање, коме је одређена и нова друштвена улога. Да би се одговорило свим променама и потребама пред којима се налазимо, развој образовања, у свим његовим сегментима, треба да буде приоритет државе. Инвестирање у образовање јесте инвестирање у дугорочан развој и будућност Србије.

Гарант националног опстанка, развоја земље и успешне интеграције у међународну заједницу јесте **писмено, образовано и радно оспособљено становништво**.

Према подацима Републичког завода за статистику, по последњем попису из 2002. године, на нивоу Републике, становништва старог 10 и више година има 6.761.061. Од тога писменог становништва има 6.528.136 (3.231.847 мушког и 3.296.289 женског), док неписмених има 232.925 (мушког

35.271 и женског 197.654). Највећи проценат неписмених оба пола је старости од 65 година и више - 13,9%.

Подаци према школској спреми показују да од 6.321.231 становника старости 15 и више година, са завршеним основним образовањем има 1.509.462 становника, са завршеним средњим образовањем 2.596.348, са вишим 285.056, а са високим образовањем 411.944 становника¹.

У септембру 2006, према подацима Националне службе за запошљавање, највиши проценат незапослених су нестручни радници. На пример: са оспособљеношћу до једне године је 31%, са трогодишњим и четворогодишњим средњим стручним образовањем је по 27% незапослених. На пад запослености свакако су утицале и економске и друштвено-политичке промене, али је улога образовања у смањењу незапослености и сиромаштва веома значајна. Подизањем нивоа образовања становништва обезбеђује се већа проходност на тржишту рада и доприноси решавању овог проблема. Због тога је неопходан перманентни процес развоја образовања, али и веће издвајање и улагање у ову област.

Предложени **Правци развоја образовања и васпитања** односе се на десетогодишњи период, од 2006. до 2016. године, и засновани су на Стратегији Министарства просвете и спорта за период 2005-2010, као и на другим стратегијама и релевантним документима Владе Републике Србије.

У дефинисању Пранаца развоја образовања и васпитања пошло се од постојећег стања, потреба и **основних принципа** на којима треба да се заснива један систем обра-

¹ Подацима није обухваћено становништво које нема потпуну основну школу. Извор: Статистички годишњак Србије за 2006, Републички завод за статистику, Београд, стр. 76.

зовања и васпитања: образовање доступно свима; квалитетно образовање; ефикасан, економичан и функционалан систем образовања.

Образовање доступно свима, без обзира на пол, расу, верску, националну припадност, језик, различите способности и могућности, социјално и културно порекло. Образовни систем мора да обезбеди: обухват деце предшколским васпитањем и образовањем у највећем проценту, потпуни обухват деце основним образовањем, потпуни обухват деце и ученика са сметњама у развоју, пружање друге могућности за завршавање основног и средњег образовања, повећање броја ученика са завршеном средњом школом, успостављање развијеног система образовања одраслих, стварање услова за доживотно образовање.

Квалитетно образовање подразумева мерљиве и признате резултате образовања, посебно у области општењавања, овладаности рачунским операцијама и основним животним вештинама. Остваривању овог принципа претходи постојање стандарда знања и постигнућа по нивоима и врстама образовања, као и успостављање система евалуације квалитета (индикатори, процес и средства).

Ефикасан, економичан и функционалан систем образовања и васпитања захтева стратегијско планирање развоја образовног система, смањивање процента деце која напуштају основно и средње образовање, оптималну искоришћеност потенцијала наставног кадра, искоришћеност капацитета, односно оптимизација мреже образовно-васпитних установа, усаглашавање капацитета образовања са друштвеним потребама, флексибилност образовног система и вредновање образовног система са аспекта квалитета резултата.

Правци развоја образовања и васпитања садрже:

- **Полазне основе**, у којима се дефинише циљ образовања и васпитања, приказује постојећи образовно-васпитни систем и важећа законска регулатива, националне стратегије развоја земље и друга релевантна домаћа и међународна документа, као и друштвени контекст у оквиру кога треба да се развија образовни систем.
- **Правце развоја образовања и васпитања за период 2006 - 2016. године**, који обухватају разрађене принципе - образовање доступно свима; квалитетно образовање; ефикасан, економичан и функционалан систем образовања и васпитања.
- **Остваривање праваца развоја образовања и васпитања** на свим нивоима и врстама образовања - предшколско васпитање и образовање, основно васпитање и образовање, средње образовање и васпитање, послесредње образовање.
- **Наставни кадар** као основа квалитетног образовања и васпитања.
- **Простор, опрему и наставна средства** - као предуслов за реализацију васпитно-образовног процеса.
- **Закључна** разматрања предложених праваца развоја образовног система.
- **Динамику остваривања активности и мера** које се одnose на предложене правце развоја образовања и васпитања.
- **Праћење реализације** Праваца развоја образовања и васпитања, како би се обезбедили механизми подстицања развоја и примене предложених праваца.

2. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Полазећи од основних принципа, на којима се заснива овај документ, затим развојних потреба Републике Србије и уставних начела о једнакости права на образовање, као и од потребе да се обезбеди уједначен економски и културни развој, уз очување традиционалних, културних вредности и природних ресурса, развијање демократске свести и свести о одговорности за сопствену будућност и будућност заједнице, **циљ** праваца развоја образовања и васпитања јесте:

Образовано и развијено друштво у којем сваки појединац има једнака права и могућности за остваривање друштвених и индивидуалних потреба и интереса и квалитетан живот.

Из општег циља произлазе посебни циљеви образовања и васпитања:

- стицање базичних знања и развијање вештина;
- познавање и неговање српског односно матерњег језика, националне културе, традиције и историјског наслеђа и развијање естетских вредности у свим областима културе и уметности;
- овладавање страним језиком, стицање информатичке писмености, коришћење савремене информационе и комуникационе технологије и развијање способности за прихватање иновација;
- стицање знања, вештина и способности за укључивање у професионални живот и перманентно усавршавање;

- развијање позитивног односа према образовању, стицање и развијање радних навика и одговорности;
- развијање стратегије учења, самосталног стицања нових знања и вештина за наставак образовања;
- развијање и изражавање креативних способности и конструктивно коришћење слободног времена;
- развијање навике о чувању здравља и бављења спортом;
- развијање способности за тимски рад, кооперативно понашање и решавања проблема и аргументовано излагање својих ставова;
- развијање свести о значају етничке, верске, међуљудске толеранције и једнакости полова;
- развијање свести о чувању и унапређивању животне средине;
- познавање грађанских права и дужности и развијање критичких ставова о појавама у друштву;
- развијање свести о припадности етничкој заједници, Републици Србији, региону Балкана, европској цивилизацији;
- развијање способности за разумевање савременог света.

Остваривање општег и посебних циљева утврђених у **Правцима развоја образовања и васпитања** зависи, пре свега, од спремности државе да издваја и улаже већа финансијска средства у образовање, као и да стално повећава та средства, у складу са развојем привреде земље.

Предложени правци развоја, полазећи од постојећег стања система образовања, стварних могућности и потреба државе, као и тежње ка интеграцији у Европску унију, дефинишу смернице у оквиру којих треба да се остварује образовање и васпитање.

2.1. ПОСТОЈЕЋИ ОБРАЗОВНИ СИСТЕМ

2.1.1. Структура система образовања

Систем образовања и васпитања, у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, обухвата следеће нивое:

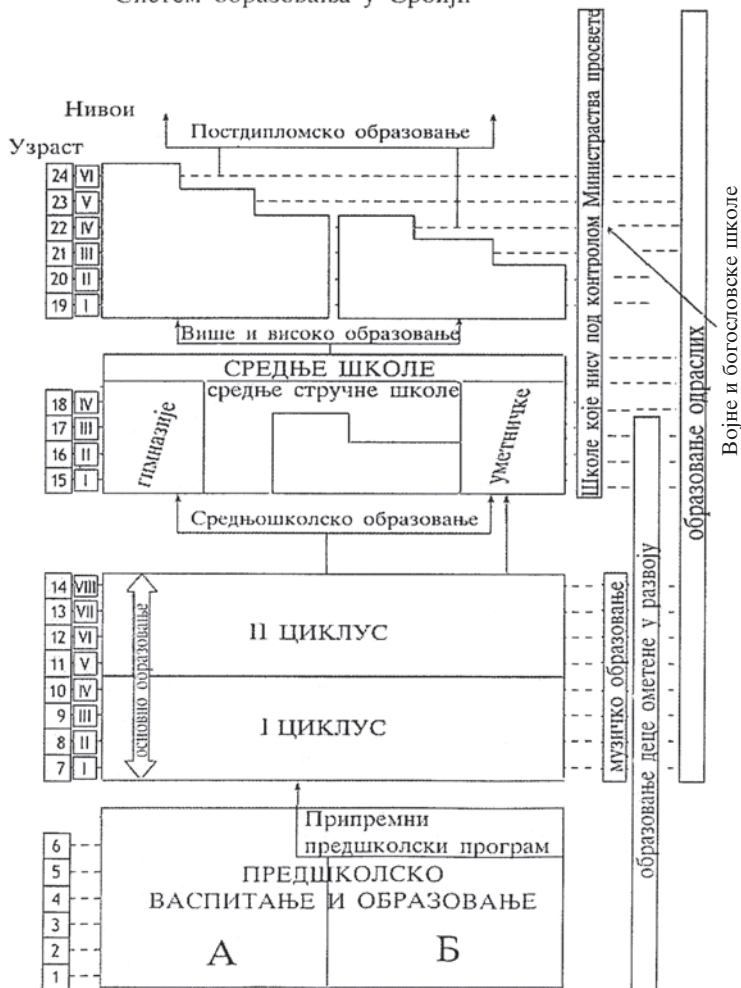
- предшколско васпитање и образовање,
- основно образовање и васпитање,
- средње образовање и васпитање,
- високо/универзитетско образовање и последипломске студије.

2.1.2. Предшколско васпитање и образовање

Предшколско васпитање и образовање организовано је за децу од шест месеци до шест и по година. Остварује се према Правилнику о Општим основама предшколског програма². У складу са узрастом деце Опште основе предшколског програма подељену су на три међусобно повезане целине: Основе програма неге и васпитања деце узраста од шест месеци до три године; Основе програма васпитања и образовања од три године до укључивања у програм припреме за школу, односно пет и по година; Припремни предшколски програм за децу узраста од пет и по пола ска у школу (шест и по година). Предшколске установе, на основу Општих основа предшколског програма, доносе сопствени предшколски програм.

² Просветни гласник, бр. 14/2006.

Систем образовања у Србији

2.1.3. Основно образовање и васпитање

Основно образовање обухвата школовање деце узраста од шест и по/седам и по до 15. године. Реализује се у основној школи. Према Закону о основама система образовања и васпитања (2004) обавезно основно образовање остварује се у два циклуса: први циклус траје од првог завршно са четвртим разредом и други циклус од петог до осмог разреда.

Циљ *основног образовања и васпитања* јесте стицање општег образовања и васпитања, складан развој личности и припрема за живот и за даље опште и стручно образовање.

Основна школа је општеобразовна и има исти наставни план и програм за све ученике. Наставни план и програм основног образовања од 2004, према Закону о основама система образовања и васпитања, доноси Национални просветни савет.

У оквиру основног образовања и васпитања постоје *основне музичке школе и основне балетске школе*. Трајање музичких школа зависи од изучавања инструмента. Према томе, може трајати: две (соло певање), четири (контрабас, дувачки инструменти) или шест година (виолина, виола, виолончело, инструменти са клавијатуром, гитара). Балетске школе трају четири године.

Наставни планови основног образовања и васпитања садрже: *обавезне предмете* по разредима, *изборне предмете* по разредима, *облике образовно-васпитног рада* којима се остварују обавезни и изборни наставни предмети, годишњи и недељни фонд часова по предметима. **Наставни програм** садржи: сврху, циљеве и задатке програма образовања и васпитања; обавезне и препоручене садржаје обавезних и изборних предмета; препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду.

Наставни планови и програми су основа за: доношење **школског програма** у основном образовању и васпитању, затим за доношење програма завршног испита, као и за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Школски програм садржи: **обавезни део; изборни део; факултативни део.**

Обавезни део школског програма садржи основне предмете и садржаје који су обавезни за све ученике основног образовања.

Изборни део школског програма обухвата изборне предмете и садржаје програма, од којих ученик **бира један или више предмета** према својим склоностима. Један од **обавезних изборних предмета је верска настава или грађанско васпитање**, које ученик задржава до краја започетог циклуса образовања.

Факултативни део школског програма обухвата наставне предмете којима се задовољавају интересовања ученика у складу са могућностима школе, као и садржаје слободних активности (хор, оркестар, настава у природи, екскурзије...)

Према законској регулативи предвиђен је такође и начин прилагођавања програма музичког и балетског образовања, образовања одраслих, образовања и васпитања ученика са сметњама и тешкоћама у развоју, образовање ученика са посебним способностима и образовање ученика припадника националних мањина; општи и посебни стандарди знања; и друга питања значајна за остваривање наставних програма.

У оквиру основног образовања постоје *специјалне школе за ученике са сметњама у развоју*. Основна и средња школа за ове ученике најчешће је повезана и организационо и просторно.

2.1.4. Средње образовање и васпитање

У средње школе уписују се ученици са завршеном обавезном основном школом. У њима се стиче средње опште образовање или средње стручно или уметничко образовање. Регулисано је Законом о основама система образовања и васпитања и важећим Законом о средњој школи. Средње образовање се остварује у: *гимназијама, стручним и уметничким школама.*

Наставни планови средњег образовања садрже: *обавезне предмете* по разредима, *изборне предмете* по разредима, *облике образовно-васпитног рада* којима се остварују обавезни и изборни предмети и годишњи и недељни фонд часова по предметима.

Наставни програми средњег образовања садрже: сврху, циљеве и задатке програма образовања и васпитања; обавезне и препоручене садржаје обавезних и изборних предмета; препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду, опште и посебне стандарде знања.

Гимназија је општа средња школа у којој се стичу знања неопходна за даље школовање. Постоје два типа гимназија: општи тип и гимназија са смеровима - друштвено-језичким и природно-математичким. Постоје и специјализоване гимназије за талентоване ученике из одређених области: математичка гимназија, филолошка гимназија.

У 39 гимназија започет је оглед 2003. године према Правилнику о програму огледа за гимназије³. Предвиђено је да оглед траје до јуна 2007. године.

³ Службени гласник РС - Просветни гласник бр. 6/2003.

Средње стручно образовање

Током 1989/90. године дошло је до значајних промена у систему средњег стручног образовања и важиле су за генерацију ученика уписаних школске 1990/91. године.

Од 1990. године средње стручно образовање се реализује на основу Закона о средњој школи⁴, а од 2003. и на основу Закона о основама система образовања и васпитања.

Законом о средњој школи утврђено је да се у средњој школи стичу општа и стручна знања и способности за даље школовање, односно за рад, заснована на достигнућима науке, технологије, културе и уметности.

У средњим стручним школа стиче се:

- стручно оспособљавање у трајању до једне године,
- образовање за рад у трајању од две године,
- средње трогодишње,
- средње четворогодишње,
- специјалистичко (након две године рада), у трајању од једне године.

У наставним плановима за стручне школе јасно су дефинисани заједнички општеобразовни предмети посебно за образовање у трајању од три године, односно у трајању од четири године.

Образовни програми у средњем стручном образовању замењени су називом образовни профили (1990 године)⁵. Подручја рада са областима и занимањима од прве до

⁴ Службени гласник РС, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/2002, 25/2002.

⁵ Образовни профил у нашој образовној концепцији представља сублимирани израз заједничких захтева знања, вештина и способности која треба да савладају ученици како би се оспособили за обављање послова груписаних у занимањима обухваћених образовним програмом.

пете категорије сложености (радне категорије из Номенклатуре занимања) директно су унети у средње образовање па су постала исто што и области образовања. Тако су и категорије сложености рада изједначене са нивоима образовања.

У средњем образовању утврђено је **765 образовних профила** по свим нивоима, у оквиру **15 подручја рада** која су уједно и образовна подручја⁶.

Значајније одступање од утврђеног система образовања је у образовним профилима који се од школске 2002/03. године реализују као оглед и то у шест подручја рада: пољопривреда, производња и прерада хране, машинство и обрада метала, електротехника, геодезија и грађевинарство, економија, право и администрација и здравство и социјална заштита. Оглед је настављен и у другим подручјима рада.

Уметничко образовање реализује се у музичким, балетским и уметничким школама ликовне области.

Музичке четворогодишње школе образују за профиле: музички извођач (вокално-инструментални, одсек за цез, одсек за рану музику) и музички сарадник (теоретски, одсек за етномузикологију).

Балетске школе трају четири године и образовање се стиче на следећим одсецима: класични балет, савремена игра, народна игра.

⁶ Подручја рада у оквиру којих се остварује средње стручно образовање су: Пољопривреда, производња и прерада хране; Шумарство и обрада дрвета; Геологија, рударство и металургија; Машинство и обрада метала; Електротехника; Хемија, неметали и графичарство; Текстилно и кожарство; Геодезија и грађевинарство; Саобраћај; Трговина; угоститељство и туризам; Економија, право и администрација; Природно математичко подручје рада; Култура, уметност и јавно информисање; Здравство и социјална заштита; Личне услуге.

Уметничке школе ликовне области образују образовне профиле у оквиру подручја рада Култура, уметност и јавно информисање.

2.1.5. Упис у средње школе

За упис у средње школе ученици полажу *квалификациони испити* и *пријемни испити*.

Квалификациони испити. У оквиру овог испита проверавају се знања из српског (односно матерњи језик националне мањине) и математике. За упис у средње школе ученици се рангирају према укупном броју бодова добијених на основу општег успеха у 6, 7. и 8. разреду, укупном броју бодова на квалификационом испиту и броју бодова добијених на републичким такмичењима ученика осмог разреда. Упис се врши електронским путем, тако да се компјутерским путем усаглашавају жеље ђака у средњем образовању и понуде програма у стручном образовању.

Пријемни испити. Кандидати се уписују у уметничку школу (музичка школа, балетска школа и уметничка школа ликовне области), односно за образовни профил у области уметности, школу за ученике са посебним способностима (филолошка гимназија, математичка гимназија, гимназија за спортисте и гимназија за ученике са посебним способностима за физику), школу у којој се део наставе остварује на страном језику и школу за талентоване ученике (школа за музичке таленте у Туприји) полагањем *пријемног испита*. У школе се уписују према редоследу који се утврђује на основу успеха на пријемном испиту и успеха у претходном школовању. Пријемни испит за упис у школу полаже се у одговарајућој средњој школи пре полагања квалификационог испита за упис у гимназију и стручну школу у четворогодишњем образовању.

На пријемном испиту проверавају се одговарајућа знања стечена у претходном образовању и посебне способности кандидата које су неопходне за одређену школу, односно образовни профил.

2.1.6. Образовање припадника националних мањина

Образовање припадника националних мањина организује се на три начина: (1) на матерњем језику, (2) двојезично, (3) на српском језику, уз изучавање матерњег језика с елементима националне културе. Ови облици наставе остварују се у посебним школама или у посебним одељењима других школа.

Основно образовање остварује се на мађарском, румунском, русинском, словачком, турском и албанском језику. Двојезична настава остварује се за припаднике бугарске националне мањине и, у неким случајевима, за припаднике мађарске, словачке и румунске националне мањине. Модел двојезичне наставе који се тренутно спроводи подразумева наставу једног броја предмета на језику националне мањине, а остали се изучавају на српском језику.

Средње образовање на језицима националних мањина организује се у зависности од педагошких услова и одређености ученика да се школују на матерњем језику. Школа може да остварује наставни план и програм на језику националне мањине, односно двојезично, ако се за то изјасни најмање 15 ученика у одељењу првог разреда, а и за мањи број ученика у одељењу уз сагласност министра просвете, ако за то постоје основни педагошки услови.

Средњошколско образовање остварује се на мађарском, румунском, албанском, турском, русинском и словачком језику. Према жељама ученика и родитеља, средње образовање припадника бугарске националне мањине орга-

низује се двојезично, на српском језику, уз изучавање матерњег језика с елементима националне културе.

За потребе наставе на језицима националних мањина постоје одговарајући уџбеници и друга наставна средства.

2.1.7. Образовање деце са посебним потребама

Образовање деце и омладине са посебним потребама (са тешкоћама и сметњама у развоју) организовано је у три основна облика: *школе за ученике са сметњама у развоју, посебна одељења при редовним школама, одељења редовних школа* у којима се деца са сметњама и тешкоћама у развоју школују заједно са осталом децом.

У школама за децу са сметњама и тешкоћама у развоју примењују се посебни планови и програми који су по обиму и садржају смањени у односу на редовне планове и програме. Посебни планови и програми се остварују за ученике лакоментално ометене. План садржи седам предмета, а час траје 30 минута. У средњим „специјалним“ школама планови и програми се реализују кроз свега неколико подручја рада до трогодишњег нивоа образовања.

У највећем броју школа за ученике са сметњама и тешкоћама у развоју образовно-васпитни рад углавном изводе дефектолози, без обзира да ли се настава изводи као разредна, разредно-предметна или предметна. Наставним планом и програмом је прописано да, уколико се настава изводи као разредно-предметна, предметна настава се може организовати само из следећих предмета: музичко васпитање, ликовно васпитање и физичко васпитање.

Последица овако конципираних планова и програма је недовољна повезаност редовних и специјалних образовно-васпитних установа. Подаци показују да се велики број деце и омладине са сметњама и тешкоћама у развоју нала-

зи изван система образовања или се налазе у редовним вртићима и школама, али без неопходне подршке (7 до 10% деце и ученика је са сметњама и тешкоћама у односу на укупну ученичку популацију). Само 15% ученика са сметњама у развоју похађа специјалне школе, што у односу на укупну популацију деце основношколског узраста представља 1%. Само 1% деце са сметњама и тешкоћама у развоју обухваћено је предшколским васпитањем и образовањем и рехабилитацијом у односу на 27% остале деце предшколског узраста. Око 80% деце и омладине из ромске етничке групе су институционално сегрегирани у специјалним школама за децу са лакшим менталним проблемима.

2.1.8. Наставни кадар

Према подацима Републичког завода за статистику⁷ у основном образовању запослено је **45.677 наставника**, у специјалним основним школама **1.669**, а у средњем образовању запослено је **27.298** наставника.

Законом о изменама и допунама Закона о основама система образовања (2004) уведена је дозвола за рад (*лиценца*)⁸ која представља услов за рад наставника, васпитача и стручног сарадника. Наставник може да стекне звања:

⁷ Статистички годишњак Србије, 2006, Републички завод за статистику, Београд, 2006, стр. 349.

⁸ *Стажирање/припрема за рад* започиње од дана када је наставник започео своју професионалну каријеру односно у оквиру приправничког периода. Савладавање програма за увођење у рад наставника која се реализује уз подршку ментора траје најдуже две године. Подршку приправнику даје ментор кога у свакој школи одреди директор. Након, обично једногодишњег приправничког стажа (који може да траје до две године) ментор пише извештај а затим након мишљења наставничког већа приправник наставник полаже испит за лиценцу који прописује министар.

педагошки саветник, ментор, инструктор и виши педагошки саветник.

Стручно усавршавање подразумева сваку активност наставника у току његовог рада усмерену на проширивање знања стечених током основних студија и/или стицање нових која у том периоду нису била доступна/актуелна. Наставник има законску обавезу да се усавршава ради успешнијег остваривања и унапређивања образовно-васпитног рада. Програми стручног усавршавања уведени су преко акредитације програма за обуку наставника, са којом се започело почетком 2002.

2. 2. ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА У ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ

Важећа законска регулатива у области образовања и васпитања је скуп закона и подзаконских аката којима се регулише ова област и чине полазиште у утврђивању правца развоја образовања и васпитања.

Нормативну основу система образовања у Србији чине:

- **Устав Републике Србије;**
- **Закон о основама система образовања и васпитања;**
- **Закон о друштвеној брзи о деци;**
- **Закон о основној школи;**
- **Закон о средњој школи;**
- **Подзаконска акта.**

- Општа начела на којима почива систем образовања утврђена су Уставом Републике Србије. **Устав Републике**

Србије⁹ излаже кључне принципе на којима се заснива систем образовања у Србији. Члан 71. Устава Републике Србије гласи:

Свако има право на образовање.

Основно образовање је обавезно и бесплатно, а средње образовање је бесплатно.

- **Закон о основама система образовања и васпитања** (Службени гласник РС, бр. 62/03, 64/03, 58/04 и 62/04.) је оквирни закон којим се на јединствен начин уређују основе система предшколског, основног и средњег образовања и васпитања, које се односе на: циљеве образовања и васпитања, начин и услове обављања делатности, врсте програма, оснивање, рад, финансирање и надзор над радом установа у области образовања и васпитања, надлежност органа управљања, руковођења, стручних и саветодавних органа установа, услови за рад наставника, васпитача и стручних сарадника и радно-правни статус запослених.

Предшколско, основно и средње образовање и васпитање, укључујући музичко и балетско, образовање деце са сметњама у развоју и одраслих, засија се на основама система образовања и васпитања уређеним овим законом. Специфичности које се односе на поједине области образовања уређују се посебним законима (Закон о основној школи, Закон о средњој школи и Закон о друштвеној бризи о деци).

- **Законом о друштвеној бризи о деци**¹⁰ уређује се систем друштвене бриге о деци, који се заснива на праву и дужности родитеља да се старају о подизању и васпитању своје деце, праву детета на услове живота који омогућава-

⁹ Устав Републике Србије, Београд, Службени гласник РС, бр. 98, 2006, стр.3.

¹⁰ Закон о друштвеној бризи о деци, Службени гласник РС, бр. 49/92, 29/93, 53/93, 67/93, 28/94, 47/94, 48/94, 25/96, 29/01, 16/02, 62/03.

ју његов правилан психофизички развој и обавези државе да им у томе пружа помоћ.

- **Закон о основној школи**¹¹ усвојен је 1992. године али је мењан и допуњаван. Основно образовање у Републици Србији уређено је Законом о основној школи. Овим законом уређују се општа питања основног образовања, од циљева основног образовања и права грађана у овој области која обезбеђује држава, до оснивања и функционисања основних школа, укључујући и образовање и васпитање одраслих, ученика ометених у развоју и основно уметничко образовање. Овим Законом уређује се и делатност основне школе и основне музичке и балетске школе.

Већина питања, која проистичу из Закона о основној школи, уређена су подзаконским актима, као што су правилници, одлуке, решења и упутства која доносе Влада или Министарство просвете и спорта.

- **Закон о средњој школи**¹² је допуњаван Законом о изменама и допунама Закона о средњој школи. Њиме су уређена системска питања и утврђена овлашћења надлежних органа за доношење и предмет су подзаконских аката (правилника, одлука, решења) који ближе уређују поједина питања рада средње школе. Средња школа је установа за обављање делатности у области средњег образовања и васпитања. У школи се стичу општа и стручна знања и способности за даље школовање, односно за рад.

Школа може бити основана као *гимназија, уметничка и стручна школа.*

¹¹ Закон о основној школи, Службени гласник РС, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/02,62/03, 64/03, 58/04, 62/04.

¹² Закон о средњој школи, Службени гласник РС, бр. 50/92, 53/93,67/93, 48/94, 24/96, 23/02, 25/02, 62/03, 64/03.

Наставни планови и програми за гимназије, за ученике са посебним способностима дефинисани су посебним правилницима (математичка гимназија, филолошке гимназије).

Већина питања, која пристичу из Закона о средњој школи, уређена су подзаконским актима.

- **Закон о уџбеницима и другим наставним средствима**¹³ јединствен и важи и за основне и за средње школе. Измене и допуне овог закона укључиле су и предшколско васпитање и образовање.

- **Подзаконска акта** донета су на основу Закона о основама система образовања и то су **уредбе, одлуке и правилници** којима се ближе уређују основно образовање и васпитање и средње образовање и васпитање.

- Постоје, такође, заједнички закони и подзаконска акта који регулишу и важе и за предшколско, основно и средње образовање и васпитање.

- Поред наведених закона и подзаконских аката, на установе у области образовања примењују се и одредбе других закона и подзаконских аката којима се уређују: заштита права и слобода националних мањина, радни односи и заштита на раду, право на штрајк, употреба језика и писма, грба и печата, начин финансирања и располагања имовином, начин решавања у управном поступку, министарства, библиотека делатност, општи управни поступак и друго.

¹³ Закон о уџбеницима и другим наставним средствима, Службени гласник РС, бр.29/93, 62/06.

2.3. ОПШТИ ДРУШТВЕНИ КОНТЕКСТ И СТРАТЕГИЈЕ ДРУШТВЕНОГ РАЗВОЈА

Република Србија налази се у процесу транзиције, што подразумева прелаз на тржишну економију, глобализацију, модернизацију, информационо и комуникационо друштво, друштво знања, мобилности радне снаге, сузбијање незапослености, сиромаштва, укључивање у ЕУ, демократизација и друга значајна питања. У склопу свих друштвених промена налази се и систем образовања и васпитања који, такође, захтева одређене промене, како би се испунили захтеви и очекивања друштвене заједнице. Влада Републике Србије донела је низ стратегија у којима се директно или индиректно истиче значај образовања за даљи развој друштва.

Правци развоја образовања и васпитања ослањају се и на следеће стратегије:

- **Стратегија Министарства просвете и спорта за период 2005 - 2010**, (мај 2005) као основни документ дефинише политику образовања до 2010. године коју треба да спроводи Министарство просвете и спорта. На основу тога, као и сагледавања потреба за развојем образовања, утврђују се и разрађују правци развоја образовања и васпитања у Републици Србији.

- **Миленијумски циљеви развоја** - 2002, усвојени на Миленијумском самиту Уједињених нација у септембру 2002. године, представљају скуп одређених глобалних циљева за сузбијање сиромаштва, глади, болести, неписмености, еколошког загађења и дискриминације жена до 2015. године. *Циљ 2* односи се на образовање и њиме се утврђује да до 2015. године сви дечаци и девојчице имају потпуно основно образовање.

- **Стратегија за смањење сиромаштва** произашла је из Миленијумских циљева (усвојила Влада Србије октобра

2003) и представља целовит план активности који је усмерен на смањење главних облика сиромаштва обезбеђивањем материјалних и других услова за њихово елиминисање. Стратегија обавезује да се и у образовању утврде активности како би се допринело смањењу сиромаштва („Образовање у функцији смањења сиромаштва“), а то је: повећање доступности и ефикасности образовања, образовање Рома, искључених група, подстицање што веће укључености ученика са посебним потребама у редовне школе, развој и примена политике стручног образовања у складу са потребама привреде, обавезно предшколско образовање, унапређивање вишег образовања, образовање одраслих и друго.

- **Национални план акције за децу (НПА)** је стратешки документ Владе Републике Србије у коме се утврђује општа политика земље према деци за период до 2015. године. Активности наведене у овом документу односе се на одређене циљеве у образовању.

- **Национална стратегија СЦГ за приступање Европској унији (2005)**. Уважавајући основне реформске принципе, даљи развој образовања у Србији треба да се усклади и са следећим циљевима развоја образовања у Европи до 2010: повећање квалитета образовања и оспособљавања, у складу са новим захтевима друштва заснованог на знању и модернизацији наставног процеса и процеса учења; обезбеђивање лакше доступности системима образовања и оспособљавања, у складу са принципима доживотног учења, бржег запошљавања, развоја каријере и активног грађанства, једнаких могућности и друштвене кохезије, брже повезивање рада и друштва и одговора на изазове који настају у процесу глобализације.

- **Национална стратегија запошљавања** донета је за период 2005 - 2010. године, којом се дефинишу правци и активности за решавање проблема и развој тржишта рада.

Поред осталих циљева, један од приоритета је и **„обезбеђивање вишег и квалитетнијег улагања у људски капитал“** односно у образовање. У Стратегији се даље наводи да у нашој земљи „Издаци за образовање су испод просека за земље у транзицији...“

- **Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији** (Службени гласник, бр. 87/06) посветила је посебно поглавље образовању (7. Е-Образовање), у коме се између осталог наводи да је један од циљева „Изградња образовног система прилагођеног потребама информационог друштва“. То подразумева ефективно и ефикасније образовање у друштвеним и технолошким променама, а представља и степен развијености једног друштва.

3. ПРАВЦИ РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Основни принципи на којима се заснива систем образовања и васпитања су: Образовање доступно свима; Квалитетно образовање; Ефикасан, економичан и функционалан систем образовања.

3.1. ОБРАЗОВАЊЕ ДОСТУПНО СВИМА

3.1.1. Стварање услова да образовање буде доступно свима под једнаким условима.

Стварање услова да образовање буде доступно свима под једнаким условима подразумева:

- *Повећан обухват деце предшколским васпитањем и образовањем.* Према подацима Завода за статистику, у Србији је предшколским васпитањем обухваћено 39,2% деце на нивоу Републике, од чега је 37,8% у централној Србији и 43% у Војводини. Према Националном плану акције за децу планирано је да до 2010. године буде обухваћено 80% деце на нивоу Републике.

С обзиром на то да мрежа предшколских установа не прати потребе родитеља потребно је створити услове за већи обухват деце предшколским васпитањем и образовањем.

Циљ је да на нивоу Републике, најдаље до 2016. године, према потребама родитеља, 80% деце буде обухваћено предшколским васпитањем и образовањем. Због тога је обавеза државе да у складу са овом пројекцијом омогући адекватан развој мреже предшколских установа.

- *Пошћуни обухвај деце основним образовањем.* Према подацима за школску 2005/06. годину, Републичког завода за статистику, основним образовањем обухваћено је 95,6% деце основношколског узраста на нивоу Републике, односно 96,9%, на нивоу Централне Србије и 92,3% на нивоу Војводине.

Циљ је да до 2016. године буде постигнут **потпуни обухват деце основним образовањем и васпитањем**. Да би се овај циљ остварио неопходно је успоставити механизме којима ће се спречити појава напуштања основног образовања. Поред тога, треба обезбедити повратак деце и омладине, која су прерасла своју генерацију (до 18. године), у систем образовања пружањем друге могућности за завршавање основног образовања.

- *Стварање услова да средње образовање постане обавезно.* У Уставу Републике Србије није предвиђено да средње образовање буде обавезно. С обзиром на брзе економске и технолошке промене неопходно је да се у наредном периоду створе услови да и **средње образовање постане обавезно**. Тиме би се задовољиле и потребе за знањима и вештинама које пружа средње образовање, а које се траже на тржишту рада. Остварењем овог циља смањила би се стопа незапослености.

- *Стварање услова за доживотно односно трајно образовање* развојем система и институција које нуде разноврсне програме и форме за проширивање знања, повећање професионалних компетенција, додатну обуку, доквалификацију, преквалификацију и лакшу покретљивост на тржишту рада. У оквиру овог циља неопходно је успоставити концепт доживотног односно трајног учења, као и обезбедити стално улагање у развој људског потенцијала и професионални развој запослених. (Према Европској стратегији запошљавања у четвртој смерници је предвиђено да до 2010. године просечан ниво укључености у доживотно

образовање земаља Европске уније треба да буде најмање 12,5% радно способног становништва старости од 25 до 65 година.) У остваривању овог циља неопходно је да учествују Влада преко својих министарстава, локална заједница, Привредна комора, послодавци и други релевантни фактори на тржишту рада.

- *Стварање услова за образовање по прилагодјеним програмима.* Неопходно је уважавање посебних образовно-васпитних интереса, потреба и разлика деце са сметњама и тешкоћама у развоју¹⁴, деце са посебним способностима (даровите и талентоване) и одраслих. У складу с тим правцима потребно је и конципирати наставне програме.

- *Успостављање образовног система који омогућава вертикалну и хоризонталну проходност.* Успоставити флексибилан систем образовања који треба да обезбеди и хоризонталну и вертикалну покретљивост у средњем образовању.

3. 2. КВАЛИТЕТНО ОБРАЗОВАЊЕ

Принцип **квалитетно образовање** подразумева утврђивање мера и активности које обезбеђују његово остваривање. Активности треба да обухвате дефинисање и увођење стандарда знања и постигнућа, стално осавремењавање наставних програма, стварање одговарајућих кадровских и материјалних услова, увођење система евалуације и даљи развој система стручне подршке и наставницима и школама. То подразумева:

¹⁴ Припремљен је посебан предлог „Правни развоја образовања и васпитања деце са тешкоћама и сметњама у развоју“, такође за разматрање на Националном просветном савету.

3.2.1. Утврђивање стандарда знања и постигнућа по нивоима и врстама образовања. Стандарди образовања представљају степен и ниво очекиваних знања, способности и вештина на општем нивоу. Посебни стандарди - стандарди ученичких постигнућа прецизно утврђују квантитативне и квалитативне показатеље знања и вештина које сваки ученик треба да усвоји на крају одређеног разреда, нивоа и врсте образовања и васпитања и у оквиру сваког предмета. Стандарди су мерљива норма и истовремено су и показатељи успешности рада наставника и школа. Утврђивање стандарда омогућава, такође, поузданије вредновање и развој квалитета и ефикасности образовног система.

3.2.2. Развој и осавремењавање наставних програма по нивоима и врстама образовања у односу на утврђене стандарде. Утврђеним стандардима знања утиче се на функционалне измене, допуне и промене наставних програма. Стандарди треба да обезбеде да циљеви буду дефинисани тако да се у њима имплиците налазе очекивани резултати. Они треба да имају усмеравајући карактер, како у погледу циљева тако и у избору садржаја наставних програма. Осавремењавање наставних програма претпоставља и промене у садржајима на основу научних сазнања ради подстицања наставника на креативни приступ у обради наставних садржаја.

3.2.3. Дефинисање полијтике образовања, усавршавања и запошљавања васпитног и наставног кадра. Наставни кадар је значајан људски потенцијал од кога зависи и степен развој система образовања. Успостављање система иницијалног образовања наставног кадра и сталног стручног усавршавања треба да буде у складу с потребама и савременим правцима развоја образовања. Поред тога, треба утврдити стратегију односно политику запошљавања наставног кадра, чиме се обезбеђује стручна заступљеност и квалитет наставе, као и ефикасно и економично оствари-

вање образовања и васпитања. Због тога је веома важно да се у овој области утврде критеријуми који ће поред стручности предвидети и бољи материјални статус запослених у образовању, услове рада, друштвени и професионални статус, као и административно и педагошко руковођење наставним кадром.

3.2.4. Успостављање система вредновања квалитета образовања. За развој, унапређивање и усавршавање система образовања и васпитања неопходно је успоставити систем вредновања (евалуације) квалитета образовања. Евалуација може бити екстерна, организује се на нивоу целе популације ученика или на одређеном узорку и то на нивоу државе - национална тестирања. У ову категорију спадају и завршни испити, општа матура и стручна матура. Осталим, различитим облицима тестирања проверавају се постигнућа у односу на ниво, врсту образовања или школе или разреда. Евалуација може да буде и међународна (нпр. PISA).

3.2.5. Осавремењавање стандарда простора, опреме и наставних средстава. Обезбеђивање адекватног простора, савремене опреме и наставних средстава јесте основни услов за квалитетно реализовање васпитно-образовног процеса. Исто тако потребно је стално усклађивање стандарда простора, опреме и наставних средстава са савременим захтевима васпитно-образовног процеса.

3.2.6. Развијање система стручне подрике васпитно-образовним установама. Успостављање система сталне стручне помоћи васпитно-образовним установама и наставном кадру у оквиру стручних институција као што су: Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, факултети, институти и друге релевантне институције у области образовања. Подизање квалитета наставног и васпитног рада и стално усавршавање наставника, решавање педагошких проблема у свакодневном раду са децом, захтевају

стално праћење, предлагање мера за побољшање рада и стварање услова за стручно усавршавање наставника. Овај систем треба да се развија кроз развој информатичке мреже као стручне подршке школама - информациони педагошки систем. За успостављање информационо-педагошког система (ИПС) треба формирати информационо-документациони центар у оквиру Завода за унапређивање образовања и васпитања, који ће омогућити брз проток информација о резултатима истраживања релевантним за васпитање и образовање, примере успешних педагошких поступака наставника и школа, пружање стручних савета за решавање проблема у пракси, преглед литературе из области образовања и васпитања. Поред тога, ова мрежа треба да омогући размену мишљења и успостављање сарадње међу образовно-васпитним установама, наставницима, стручним сарадницима и васпитачима, односно стручним тимовима.

3.3. УСПОСТАВЉАЊЕ ЕФИКАСНОГ, ЕКОНОМИЧНОГ И ФУНКЦИОНАЛНОГ СИСТЕМА ОБРАЗОВАЊА

Улагање у образовање је дугорочна инвестиција, али је услов за даљи развој земље. Да би систем образовања био функционалан, флексибилан и усклађен са сталним променама и потребама друштва неопходно је спровести одређене мере:

3.3.1. Повећање издвајања за образовање из брућо друштвеног производа, до 2010. године, на 6%, а до 2016. год. до 9%. Постепено повећавање издвајања из буџета за образовање у складу са развојем привреде. Повезивање свих сектора - привреде, послодаваца, како би се на основу заједничких интереса повећало улагање у образовни си-

стем. Предвидети већа улагања локалне заједнице у развој образовања.

3.3.2. Стратегијско планирање развоја образовног система. Успоставити стратегијско планирање развоја система образовања и васпитања у складу са потребама и захтевима друштва. Уз рационална улагања треба постићи максималне резултате да би се добрим планирањем и осмишљеним реформама избегле негативне последице. образовање, посебно средње образовање, треба да прати промене и захтеве тржишта. То подразумева и укључивање привреде и послодаваца, као и других сектора, у средње образовање. Поред тога треба настојати да средње образовање буде обавезно.

3.3.3. Смањивање процјениа ученика који напуштају образовање. Утврђивање мера за спречавање појаве напуштања основног образовања. Створити другу могућност за завршавање основног образовања, посебно деце и омладине који су прерасли своју генерацију.

3.3.4. Оптимална ангажованост наставног кадра. Планирање наставног кадра у складу са демографским проценама, потребама образовања и друштва у целини. Успостављање механизма за мотивисаност наставног кадра за даље образовање и усавршавање. Неопходно је такође оптимално искористити професионални и стручни потенцијал наставног кадра.

3.3.5. Информатизација образовног система и увођење нових технологија. Подизање нивоа знања и вештина за коришћење информационо-комуникационих и нових технологија. Информатизацију целокупног образовног система могуће је остварити:

- Стварањем техничких услова за информатизацију образовног система;

- Обучавањем руководећих структура у школама за примену информационих технологија;
- Оспособљавањем наставног кадра за савремене облике наставе.

Општом информатизацијом целокупног образовног система старају се услови и за увођење електронског учења чиме се постиже квалитетан наставни процес и доступност образовања.

3.3.6. Ојџимизација мреже образовно-васпийних усџанова. Планирање оптималне мреже васпитно-образованих усџанова како би се постигла економичност и ефикасност образовног система. При томе је неопходно поштовати принцип да образовање буде доступно свима.

Ојџимизација мреже ѓредшколских усџанова. Подаци Републичког завода за статистику о броју рођене деце (годишта од 1999. до 2005. године) на нивоу Републике Србије, без АП Косово, показују да има 531 913 деце. Укупан број деце на нивоу Републике Србије, без АП Косово, за школску 2005/06. годину, која су укључена у предшколско васпитање и образовање је 167.441. Анализа података показала је да је те године обухват предшколским васпитањем и образовањем био само 31% деце. Исте године, због недовољних капацитета, 1,99% (изражено бројем износи 10 595) деце на нивоу Републике није примљено у вртиће.

На територији Републике Србије има 1.873 предшколских усџанова. Васпитно-образовни рад се остварује у зградама јаслица (42), у зградама вртића (1636), у основним школама (180) или на другим местима (15).

У документу Национални план акције за децу, који је усвојила Влада, (2004) предвиђено је да до 2010. предшколским васпитањем и образовањем буде обухваћено 80% деце (изузев деце у припремном предшколском програму, који је према Закону о основама система образова-

ња и васпитања¹⁵ обавезан за сву децу и обухват мора да буде 100%, од школске 2006/07. године).

Предвиђени проценат је најоптималнији правац којим треба да се развија предшколско васпитање и образовање, пре свега са аспекта омогућавања деци да похађају предшколске установе. Основни проблем у вези са предвиђеним обухватом, међутим, представља просторни капацитет постојећих предшколских установа који не прати потребе родитеља. На основу анализе података и сагледавања стварног стања најоптималније је да се овај проценат достигне 2015. године, како би се створили услови за остваривање овог циља и задовољења потреба родитеља, односно да обухват деце буде 80%.

Стратегијски правци развоја мреже предшколских установа су:

- усклађивање просторних капацитета са бројем деце, односно родитеља,
- повећање и усклађивање броја установа са локалним потребама,
- ширење мреже издвојених група¹⁶, у складу са потребама и законском регулативом,
- развој мреже предшколских установа у складу са привредним развојем и степеном запослености родитеља,
- максимална искоришћеност капацитета.

¹⁵ Службени гласник РС, број 58/04 и 62/04, члан 85. став 3.

¹⁶ Издвојена група је група деце која најчешће у мањем броју од прописаног, похађа предшколско васпитање и образовање ван матичне предшколске установе.

С обзиром на то да се од школске 2006/07. године обавезни припремни предшколски програм (Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“ број 58/04 и 62/04), реализује највећим делом у предшколским установама, неопходно је након годину дана извршити анализу просторних капацитета државних и приватних установа. Тако се може утврдити да ли капацитет омогућава остваривање Припремног предшколског програма.

Оптимизација мреже основних школа. Број ученика, који су обухваћени основним образовањем у школској 2004/05. години био је 659.543, што у просеку износи 82.443 ученика по генерацији. Највећи број ученика у генерацији био је у тадашњем седмом разреду 84.840, а најмањи у првом разреду 80.219 ученика.

Према подацима Републичког завода за статистику Србије (2004. година), основно образовање и васпитање реализује се у 3.579 основних школа. Од тога, непотпуних (четвороразредних) школа има 2.122, потпуних (осморазредних) 1.457.

**Редовне основне школе према просечној површини свих
наставних просторија по једном ученику¹⁷**

Тип школе	Укупан број школа	До 1,80м ² - мањи простор од прописаног	До 1,80м ² до 2,00м ² прописан простор	Преко 2,00м ² - већи простор од прописаног
Редовне ОШ	3579	286 - 7,99%	144 - 4,02%	3149 - 87,98%
Непотпуне (издвојена одељења четвороразредних школа)	2122	97 - 4,57%	32 - 1,50%	1993 - 93,92%
Потпуне (матичне школе и издвојена одељења осморазредних школа)	1457	189 - 12,97%	112 - 7,68%	1156 - 79,34%
Специјалне основне школе	237	25 - 10,54%	5 - 2,10%	207 - 87,34%
Основне школе за одрасле	16	9 - 56,25%	1 - 6,25%	6 - 37,50%

¹⁷ Према подацима Републичког завода за статистику Србије, 2004.

Анализом података (наведених у табели) о школском простору у основним школама, према броју, ученика стиче се увид у величину простора у оквиру кога се остварује основно образовање и васпитање.

Како је основна јединица школског простора учионица, узета је вредност 1,80 и 2м² по ученику и према Правилнику о нормативима школског простора, опреме и наставних средстава за основну школу¹⁸, анализа је показала да:

- приближно 88% редовних основних школа има вишак наставног простора;
- приближно 94% непотпуних основних школа (издвојена одељења до четвртог разреда¹⁹) располажу вишком наставног простора;
- приближно 80% потпуних школа (осморазредне школе - матичне и издвојена одељења осморазредних школа) располажу вишком наставног простора;
- приближно 88% специјалних основних школа (укључене школе и издвојена одељења у редовним школама) располажу вишком наставног простора;
- основне школе за образовање одраслих немају адекватан простор у 9 од 16 школа.

Вишак наставног простора је **различит** (Табела 1). Највише га има у **непотпуним одељењима** брдско-планинских школа, које иначе имају мали број ученика, док је 12,97% **потпуних школа** које имају мање простора од про-

¹⁸ Службени гласник РС, број 4/90.

¹⁹ Издвојено одељење је одељење које образовно-васпитни рад остварује изван матичне основне школе.

писаног. (Анализа није обухватила квалитет простора, функционалност и хигијенско-техничке услове.)

Наведени подаци не могу служити за планирање системских решења у вези са простором за реализацију образовања, односно увођење једносменског рада. Они, међутим, могу послужити као глобални показатељ односа *простор* : *ученик*.

Стратегијски правци развоја мреже основних школа су:

- усклађивање просторних капацитета школа са бројем ученика, на основу критеријума за утврђивање мреже дејих вртића и основних школа,
- изградња и адаптација школског простора у складу са потребама локалне средине,
- обезбеђивање простора који задовољава хигијенске и савремене услове за остваривање наставе,
- опремање школа наставним средствима у складу са савременим захтевима и правцима развоја образовања,
- обезбеђивање услова да се у перспективи, из педагошких разлога, настава остварује у једној смени.

Оптимизација мреже средњих школа. Према Закону о основама система образовања и васпитања и Закону о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања, делатност средњег образовања и васпитања се обавља у: гимназији (општој и специјализованој), стручној школи, мешовитој школи, уметничкој школи, средњој школи за образовање одраслих и средњој школи за ученике са сметњама у развоју.

Данас се у средњим школама образује приближно 300.000 ученика, (према подацима Републичког завода за

статистику у школској 2004/05. години), у средњим школама било је 297.708 ученика. (У оквиру система нису регистроване средње школе за образовање одраслих, тако да наведени број ученика није обухватио ову категорију.)

Према подацима о броју ученика основних школа Републичког завода за статистику, предвиђа се да ће број ученика у средњим школама опадати из године у годину.

На основу пројекције о броју ученика и анализе података, могу се **утврдити стратегијски правци развоја капацитета и мреже средњих школа:**

- Утврђивање капацитета средњег образовања у Републици;
- Утврђивање потребних просторних капацитета школа у односу на број ученика;
- Опремање школа наставним средствима у складу са савременим захтевима и правцима развоја образовања;
- Планирање мреже средњих школа у складу са потребама друштвене заједнице, привредним развојем Републике и потребама тржишта рада на нивоу Републике и региона;
- Планирање мреже гимназија у складу са потребама Републике;
- Планирање мреже средњих стручних школа у складу са привредним развојем земље, захтевима света рада, као и савременим кретањима у области привреде;
- Планирање мреже средњих стручних школа у складу са привредним развојем региона и потребама тржишта рада.
- Развијање мешовитог типа школе у складу са потребама привредног развоја региона и локалне средине;

- Обезбеђивање услова за реализацију једносменске наставе;
- Развијање мешовитог типа средњих школа²⁰, које представљају значајно решење у средини која је по географским карактеристикама простора специфична, а најчешће има и мали број ученика. Таква школа може брзо да се трансформише, што значи да уз одељење гимназије у складу са потребама локалне средине и развојем привреде у региону може брзо да промени образовне програме, па и подручја рада;
- Планирање мреже школа за ученике са сметњама и тешкоћама у развоју и посебних одељења која треба да буду равномерно распоређена по регионима Србије;
- Утврђивање броја уникатних школа према следећим критеријумима: *уникална школа* је тип школе који остварује образовање и васпитање деце са изразитим способностима, по посебним наставним плановима и програмима који се не остварује ни у једној другој школи. За упис ученика у ове школе потребни су и посебни услови;
- Утврђивање броја **школа од посебног интереса** за Републику према следећим критеријумима:
 - школе које због високих квалитета при остваривању одређених наставних програма постижу изузетне резултате;
 - школе које образују профиле за које се не стиче образовање ни у једној другој школи;

²⁰ Мешовити тип средње школе остварује наставне планове и програме гимназије и средњих школа односно средњих стручних школа (одређена подручја рада) које школа предлогом плана уписа предвиди.

- школе у сиромашним општинама са демографском и привредном перспективом;
- школе које образују профиле за које нема интересовања ученика, а дефицитарни су на тржишту рада;
- школе које образују профиле у складу са „Планом привредног развоја“ Републике Србије;
- школе које због регионалне неразвијености немају основне услове за образовање;
- школе које образовним програмом за занимања унапређују привредне специфичности краја у коме се налазе и одржавају традицију одређене привредне активности;
- школа која реализује програм огледа који укључује значајне новине, а по прибављеном мишљењу Националног просветног савета.

Уникатне школе и школе од посебног интереса за Републику, због својих специфичности и високих квалитета образовања, имају подршку Републике у додатном финансирању.

У складу са постојећим стањем и правцима развоја земље неопходно је оптимално утврђивање мреже образовно-васпитних установа за све нивое и врсте образовања и васпитања. При томе, мрежа треба да прати потребе и правце економског развоја земље, уз услов да се не угрози принцип образовање доступно свима, односно право на образовање, које је загарантовано Уставом Републике Србије. У остваривању овог циља неопходно је учествовање пре свега Републике и локалне заједнице.

3.3.7. Успостављање минималних стандарда професионалних компетенција наставног кадра. Професионални развој запослених у образовању (подизање компетенција запосленог наставног кадра) захтева утврђивање система

усавршавања. Под минималним стандардима професионалних компетенција наставног и васпитног кадра, подразумевају се прецизно дефинисана знања и педагошке вештине, као минимум услова за рад у образовном систему. Систем припремања и систем сталног стручног усавршавања наставника треба да омогуће постизање резултата који су индентични минималним стандардима. Због тога је важно дефинисати стандарде стручних и педагошких знања и вештина и за иницијално образовање наставног кадра за рад у образовању. Утврђени стандарди треба да буду један од критеријума за акредитацију програма високошколских институција које образују будуће наставнике, васпитаче и сараднике. Поред тога, стандарди треба да буду основа за критеријуме селекције, акредитације и запошљавања наставника, као и основа за планирање даљег сручног усавршавања.

Утврђивање минималних стандарда стручних и педагошких знања и вештина образовно-васпитног кадра јесте један од кључних услова и за остваривање принципа *квалификационо образовање*.

3.3.8. Усаглашавање система образовања са европским ујоредним системима образовања. Један од циљева и задатака образовања и васпитања јесте укључивање у процесу европског и међународног повезивања у области васпитања и образовања. То подразумева стално праћење и анализу развоја образовања у европским земљама.

Поред стратешких циљева и промена у образовним системима у Европи неопходно је пратити развој образовања и усавршавања наставног кадра, васпитно-образовног процеса, образовне технологије и наставних средстава, као и свих релевантних чинилаца у области образовања.

4. ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВАЦА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Остваривање праваца развоја образовања и васпитања подразумева активности и мере које се односе на предшколско, основно и средње образовање.

Структуру система образовања и васпитања чине:

- Предшколско васпитање и образовање;
- Основно образовање и васпитање;
- Средње образовање и васпитање;
- Високо образовање²¹.

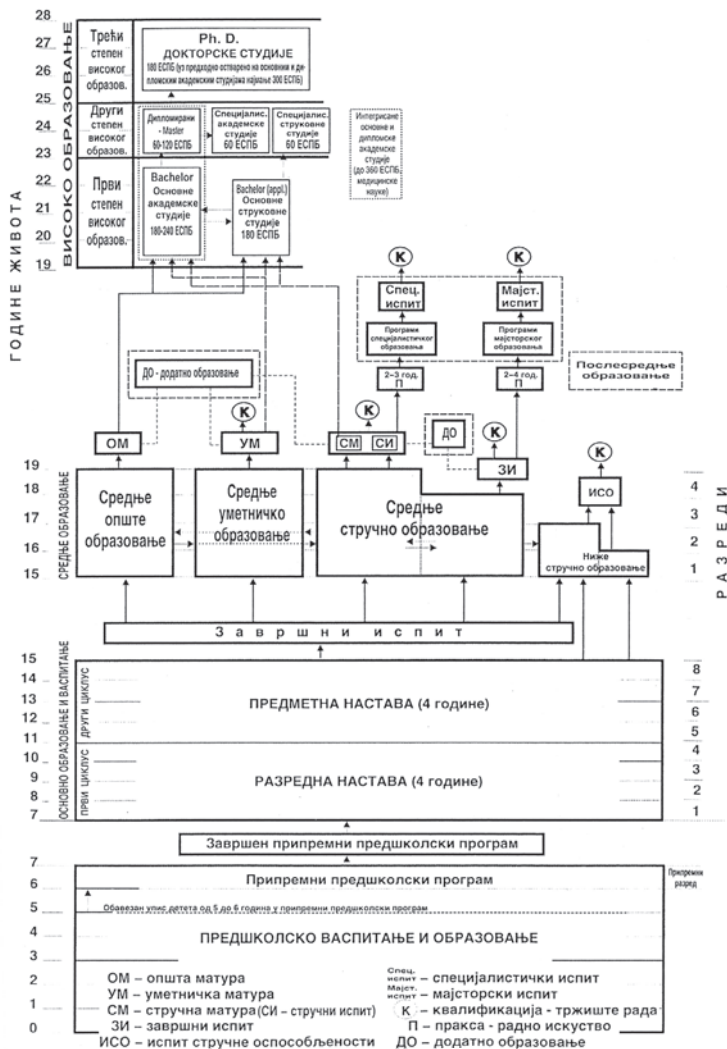
4.1. ПРЕДШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ

Предшколско васпитање и образовање организује се за децу од шест месеци до поласка у школу.

Циљ предшколског васпитања и образовања јесте да се детету као физичком, сазнајном, социјалном и афективном бићу, које је активно у процесу васпитања, пружи не-га, да му се омогући да постане свесно својих особености, да их прихвата и развија самостално и кроз социјалне односе са вршњацима и одраслима и припреми за основну школу.

²¹ Правци развоја образовања и васпитања нису обухватили високо образовање.

ШЕМА СТРУКТУРЕ СИСТЕМА ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Предшколско васпитање и образовање остварује се на основу предшколског програма у складу са Општим основама предшколског програма.

Програм припреме за полазак у основну школу (припремни предшколски програм) траје једну годину. Остварује се за децу узраста од **пет** до **шест** година, у оквиру предшколског васпитања и образовања као део обавезног образовања и васпитања у деветогодишњем образовању.

Општим основама предшколског васпитања и образовања обезбеђују се три међусобно повезане целине: Основе програма неге и васпитања деце узраста од шест месеци до три године; Основе програма васпитања и образовања од три године до укључивања у програм припреме за школу, односно пет година; Припремни предшколски програм за децу узраста од пет година до поласка у школу.

Предшколски програм децјег вртића, зависно од узраста деце, обухвата програм васпитног рада и неге са децом до три године, као и програм васпитно-образовног рада са децом од три године до поласка у основну школу, који укључује и припремни предшколски програм.

У оквиру предшколског програма децјег вртића могу да се остварују и **посебни програми**, у складу са потребама и интересовањима деце, родитеља и локалне заједнице, а зависно од просторних и кадровских могућности децјег вртића. Посебни програми су: додатни програми, пригодни и повремени, програми стручне подршке породици, прилагођени програми за рад са децом са сметњама у развоју, децом са посебним способностима и рад у васпитној групи са децом из социо-економских или из других разлога угрожених средина (у складу са њиховим развојним потребама) и индивидуализовани програми за рад са децом у породици, која због болести или других оправданих разлога не похађају децји вртић.

Припремни предшколски програм системски и организационо повезује два нивоа образовања - предшколско васпитање и образовање и основно образовање и васпитање и уједначава предуслове за основно образовање и васпитање. Поред тога, доприноси и остваривању права детета да расте и развија се у квалитетној васпитно-образовној средини, која подстиче његов укупан психо-физички развој; да ублажи социо-културне разлике и обезбеђујући услове за проширивање сазнајног искуства свој деци.

Припремни предшколски програм траје годину дана и део је деветогодишњег обавезног образовања.

4.2. ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Основно образовање и васпитање обухвата школовање деце узраста од шест до петнаесте године. Основно образовање је саставни део деветогодишњег обавезног образовања.

Циљ основног образовања и васпитања је: стицање општег образовања и васпитања, складан развој личности и припрема за живот и за даље опште и стручно образовање.

Основним образовањем остварује се:

- стицање знања из српског односно матерњег језика; неговање и развијање културе писменог и усменог изражавања;
- стицање базичних знања и вештина из математике;
- упознавање основних законитости развоја природе, друштва и људског мишљења;
- стицање знања и вештина из страног језика;
- стицање информатичких знања;
- подстицање и развијање физичких и здравствених способности;
- оспособљавање за примену стечених знања и умења и стваралачког коришћења слободног времена;
- развијање интелектуалних способности, критичког мишљења, самосталности и заинтересованости за нова знања и даље образовање;
- стицање и развијање свести о потреби чувања здравља и заштите природе и човекове средине;
- развијање хуманости, истинољубивости, патриотизма и других етичких својстава личности;
- неговање и развијање потреба за традицијом, културом и очувањем културног наслеђа;
- развијање позитивног односа према образовању, стицање радних навика и одговорности;

- оспособљавање за живот, рад и самообразовање;
- васпитање за хумане и културне односе међу људима.

Основна школа је општеобразовна и има исти наставни план и програм за све ученике. Основно образовање остварује се у два циклуса (4+4). Први циклус је разредна (I-IV), а други (V-VIII) предметна настава.

У оквиру основног образовања и васпитања постоје *основне музичке школе и основне балетске школе*. Трајање музичких школа зависи од изучавања инструмента. Балетске школе трају четири године.

У основном образовању, у првом циклусу, извршене су промене у наставном плану и програму који се реализује од 2003/04. школске године. У другом циклусу, од петог до осмог разреда, неопходно је извршити промене у наставном плану и програму како би се успоставио континуитет у образовању у складу са првим циклусом (према Закону о основама система образовања и васпитања).

4.2.1. Наставни план и програм основног образовања и васпитања

Наставни план садржи **обавезне наставне предмете и изборне наставне предмете**.

Први страни језик се учи у оба циклуса као обавезни наставни предмет.

Садржаји здравственог васпитања изучавају се у оквиру садржаја свих обавезних и изборних наставних предмета. Информатичка писменост се стиче у оквиру садржаја обавезног наставног предмета у другом циклусу.

Изборни део наставног плана чине два дела: *листa обавезних изборних предмета* и *ошворена листa изборних предмета*.

Листу обавезних изборних предмета чине: верска настава, грађанско васпитање и други страни језик. Ученик бира један обавезни изборни предмет између верске наставе или грађанског васпитања и учи га до краја основног образовања. Други страни језик, као обавезни изборни наставни предмет, учи се у другом циклусу и ученик га бира са листе понуђених страних језика.

Отворену листу изборних наставних предмета за оба наставна циклуса чине предмети/програми који су у функцији професионалне оријентације и даљег образовања, као и задовољење личних интересовања ученика. Ученик бира један или више изборних предмета у складу са фондом часова.

Обавезни наставни предмети за први циклус су идентични као у постојећем/важећем Наставном плану.

Обавезни наставни предмети у другом циклусу углавном су идентични постојећем Наставном плану.

Посебну пажњу треба посветити реализацији наставног плана и програма у издвојеним одељењима. У Републици Србији, у оквиру мреже образовно-васпитних установа, издвојена одељења постоје углавном у брдско-планинским подручјима. Образовно-васпитни процес остварује се у комбинованим одељењима у којима се налазе ученици различитих разреда. Због тога је потребан савремен приступ у организовању, планирању и остваривању наставе.

На крају основног образовања ученици полажу **завршни испит**.

4.2.2. Завршни испит основног образовања и васпитања

После савладаног програма основног образовања и васпитања ученик полаже **завршни испит** који му омогућа-

ва упис на средње образовање без полагања квалификационог испита.

Завршним испитом проверавају се знања и способно-сти ученика за упис у средњу школу.

Структуру завршног испита чине два дела: први, **заједнички** и јединствен за све ученике и **изборни гео**.

Заједнички гео завршног испита чине следећи наставни предмети:

- српски језик, односно матерњи језик за националне мањине,
- српски као службени језик за националне мањине, по прилагођеном програму,
- страни језик,
- математика.

Изборни гео завршног испита чини један наставни предмет, по избору ученика из групе друштвено-хуманистичких наука или уметности или природно-математичких наука.

Садржај програма наставних предмета **завршног испита** је јединствен за све ученике основне школе.

Начин провера знања програма завршног испита **заједничког дела** врши се на националном нивоу. **Изборни гео** завршног испита полаже се на нивоу школе (два члана комисије чине наставници из друге основне школе).

Садржај, организација, услови, комисије, рокови и систем вредновања **полагања завршног испита** дефинишу се посебним подзаконским актом.

Ученик који савладао програм основног образовања и васпитања, а није полагао односно положио завршни испит може се уписати на **ниже стручно образовање**.

4.3. СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Циљ средњег образовања је: стицање општих и стручних знања, развијање вештина и способности, стицање квалификације за рад и стицање знања за даље образовање.

Средње образовање и васпитање треба да оспособи ученике за:

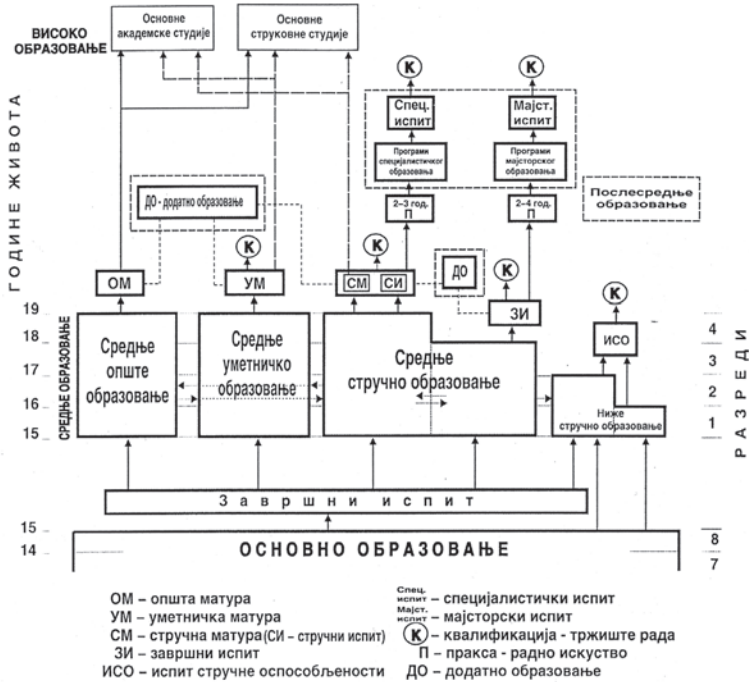
- наставак образовања на високом образовању за све врсте студија;
- наставак образовања на високом образовању за одговарајуће основне академске или основне струковне студије и оспособљавање за стицање квалификације за рад;
- стицање квалификације за рад;
- стицање квалификације за рад путем мајсторског, односно специјалистичког образовања после одређеног радног искуства.

У оквиру овог нивоа образовања остварује се и ниже стручно образовање.

Структуру система средњег образовања чине:

- Средње опште образовање,
- Средње уметничко образовање,
- Средње стручно образовање,
- Ниже стручно образовање,
- Послесредње образовање.

ШЕМА СТРУКТУРЕ
СИСТЕМА СРЕДЊЕГ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

4.3.1. Средње опште образовање

Средње опште образовање траје четири године и њиме се стиче образовање за даље школовање, односно за упис на високо образовање (основне академске студије или

основне струковне студије). Ово образовање се реализује у гимназији. Гимназија може бити основана као **општа** и **специјализована**.

У **општој гимназији** реализује се јединствени наставни план и програм за све ученике првог разреда, а од другог разреда се реализује и обавезни изборни део наставног плана и програма.

Изборни део наставног плана ученици бирају према својим склоностима, интересовањима, жељама, могућностима и пројекцијама за наставак образовања на високо образовање.

Број часова, за свако изборно подручје, креће се од 14% у другом разреду до 20% у трећем и четвртном разреду у односу на укупни недељни број часова. Уколико је недељно оптерећење ученика 30 часова обавезне наставе, онда је број часова изборне наставе у другом разреду 4, у трећем до 6 и у четвртном до 6 часова.

У једној гимназији, број изборних подручја може бити највише три. Могућа изборна подручја су: филолошко, друштвено, уметничко, природно-научно, математичко, информатичко и спортско.

Ученик се опредељује за једно изборно подручје или комбинује наставне предмете из највише два изборна подручја. Настава једног изборног подручја може се организовати уколико се за изборно подручје определило најмање 10 ученика.

У **специјализованим гимназијама** реализују се посебни наставни планови и програми за обдарене и талентоване ученике.

После завршеног средњег општег образовања и васпитања у гимназији ученик полаже **општу матуру** која му омогућава упис на високо образовање без полагања пријемног испита.

Општом матуrom проверавају се знања и способности ученика за наставак образовања.

Структуру опште матуре чине два дела: први, *заједнички* и јединствен за све ученике и *изборни гео*.

Заједнички гео опште матуре је јединствен за све ученике и обухвата следеће наставне предмете:

- српски језик и књижевност, односно матерњи језик и књижевност за националне мањине,
- српски као службени језик за националне мањине, по прилагођеном програму,
- страни језик,
- математика.

Изборни гео опште матуре чине следећи наставни предмети:

- један наставни предмет из групе друштвено-хуманистичких наука или уметности по избору ученика и
- један наставни предмет из групе природно-математичких наука по избору ученика.

Садржај програма наставних предмета **опште матуре** је јединствен за све ученике гимназије.

Начин провера знања садржаја програма опште матуре *заједничког дела* врши се на националном нивоу. *Изборни гео* опште матуре полаже се на нивоу школе (два члана комисије чине професори из друге гимназије), а у перспективи обезбедити полагање овог дела матуре, такође, на нивоу државе.

Садржај, организација, услови, комисије, рокови и систем вредновања **полагања опште матуре** дефинишу се посебним подзаконским актом (правилник).

4.3.2. Средње уметничко образовање

Средње уметничко образовање траје четири године и њиме се стиче образовање за даље школовање и за рад (стицање квалификације). Ово образовање се реализује у средњој уметничкој школи. Средња уметничка школа може бити основана као: **музичка, балетска, примењене уметности и дизајн.**

Наставни план у првом разреду је око 60% општеобразовни. У другом, трећем и четвртном разреду је општеобразовни око 40% и обавезно се изучавају, у свим разредима, следећи наставни предмети: српски језик, матерњи језик за националне мањине, страни језик, физичко васпитање и математика. У првом разреду, поред наведених обавезних општеобразовних предмета, изучавање осталих општеобразовних предмета је у функцији занимања, односно групе сродних занимања.

После завршеног четвртог разреда средњег уметничког образовања ученик полаже **уметничку матуру** ради наставка образовања и стицања квалификације за рад.

Уметничком матуrom проверавају се знања, вештине и оспособљеност ученика за наставак образовања на одговарајућим основним академским или основним струковним студијама без полагања пријемног испита и обављање послова одговарајућег занимања.

Структуру *уметничке матуре* чине два дела: први, *заједнички* и јединствен за све ученике и *посебан део*.

Заједнички део чине следећи наставни предмети:

- српски језик и књижевност, односно матерњи језик и књижевност за националне мањине,
- српски као службени језик за националне мањине, по прилагођеном програму,
- страни језик.

Посебан део чине:

- један наставни предмет од значаја за упис на одговарајуће основне академске или основне струковне студије (на пример, општестручни предмет значајан за одговарајуће занимање),
- провера знања из групе посебних стручних предмета значајних за одговарајуће занимање путем теста,
- практичан рад, којим се проверавају најмање две компетенције за обављање послова одговарајућег занимања - израда по једног радног задатка из двеју компетенција.

Садржај програма *заједничког дела* уметничке матуре исти је као код опште матуре и јединствен је за све ученике.

Садржај програма наставних предмета *посебног дела* уметничке матуре је исти за образовни програм одговарајућег занимања.

Начин провере знања садржаја програма *заједничког дела* уметничке матуре врши се на националном нивоу (иста питања у исто време).

Начин провере знања садржаја програма *посебног дела* уметничке матуре полаже се на нивоу школе уз ангажовање спољњег члана - стручњака из одговарајуће области.

Садржај, организација, услови, комисије, рокови и систем вредновања **полагања уметничке матуре** дефинишу се посебним подзаконским актом (правилник).

У оквиру праваца развоја створити услове да се на националном нивоу организује полагање међународне матуре.

4.3.3. Средње стручно образовање

Средње стручно образовање траје три године, којим се стиче образовање за рад (стицање квалификације) и **четири године**, којим се стиче образовање за рад (стицање квалификације) и даље школовање, односно за упис на високо образовање - одговарајуће основне академске или основне струковне студије.

Средње стручно образовање се реализује у средњим стручним школама.

- У **трогодишњем средњем стручном образовању** стиче се квалификација за рад.

Наставни план у првом разреду је око 60% општеобразовни. У другом и трећем разреду је општеобразовни око 30% и обавезно се изучавају, у свим разредима, следећи наставни предмети: српски језик, матерњи језик за националне мањине, страни језик, физичко васпитање и математика. У првом разреду, поред наведених обавезних општеобразовних предмета, изучавање осталих општеобразовних предмета је у функцији занимања, односно групе сродних занимања.

За изучавање стручних предмета предвиђено је око 40% у првом разреду и по 70% у другом и трећем разреду. Посебан значај има **практично оспособљавање** (вежбе, лабораторијске вежбе, практичан рад) и за то треба обезбедити у другом и трећем разреду од 50% до 70% часова од предвиђеног броја часова за стручне предмете. У једном броју подручја рада, које захтева природа посла, треба предвидети професионалну праксу. У концепцији и реализацији програма практичног оспособљавања учествују **друштвени партнери** (Влада, комора, синдикат) и интересне групе, како на државном тако и на регионалном и локалном нивоу.

Да би се успешно реализовало практично оспособљавање утврђују се стимулативне мере за предузећа у којима се оно остварује и регулише се одговарајућим законским прописима.

После завршеног трећег разреда средњег стручног образовања ученик полаже **завршни испит** ради стицања квалификације за рад. Завршним испитом проверавају се знања, вештине и оспособљеност ученика за обављање послова одговарајућег занимања.

Структура *завршног испитића* састоји се из два дела: први, *заједнички* и једнствен за све ученике и *посебног дела*.

Заједнички део *завршног испитића* чини :

- српски језик и књижевност односно матерњи језик и књижевност за националне мањине,
- српски као службени језик за националне мањине, по прилагођеном програму.

Посебан део чине:

- провера знања из групе стручних предмета значајних за одговарајуће занимање путем теста,
- практичан рад, којим се проверавају најмање две компетенције за обављање послова одговарајућег занимања - израда по једног радног задатка из двеју компетенција (израда практичног задатка, опис техничко-технолошког поступка и одбрана).

Завршни испитић се организује у школи. Практичан рад из посебног дела завршног испита може да се остварује у школи, предузећу, компанији односно где су најбољи услови за реализацију. Провера знања, вештина и оспособљеност ученика за обављање послова одговарајућег занимања организује се на нивоу школе. Комисију чине профе-

сори школе и један стручњак кога предложи послодавци (обавезан члан комисије).

Садржај програма заједничког дела завршног испита је исти и јединствен за све ученике. Садржаји програма посебног дела завршног испита је исти за образовни програм одговарајућег занимања.

Садржај, организација, услови, комисије, рокови и систем вредновања **полагања завршног испита** дефинишу се посебним подзаконским актом (правилник).

- У **четворогодишњем средњем стручном образовању** стиче се квалификација за рад и даље школовање, односно за упис на високо образовање - одговарајуће основне академске или основне струковне студије.

Наставни план у првом разреду је око 70% општеобразовни, а у другом, трећем и четвртном разреду општеобразовни наставни предмети су заступљени са по 40%. У свим разредима обавезно се изучавају следећи наставни предмети: српски језик, матерњи језик за националне мањине, математика, страни језик, физичко васпитање. У првом разреду, поред наведених обавезних општеобразовних предмета, изучавање осталих општеобразовних предмета је у функцији занимања, односно групе сродних занимања. Први и други разред за једно занимање има исти наставни план. После завршеног другог разреда једног занимања ученици се опредељују за полагање стручне матуре или стручног испита. Ученици који су се определили да полажу стручну матуру имају повећан фонд часова наставних предмета који су значајни за наставак образовања на високом образовању за одговарајуће основне академске или основне струковне студије, а ученици који су се определили за рад имају повећан фонд часова стручних предмета који им омогућава квалитетније практично оспособљавање за рад.

После завршеног четвртог разреда средњег стручног образовања ученик полаже **стручни испит**, ради стицања квалификације за рад, или **стручну матуру** ради наставка образовања и стицања квалификације за рад.

Стручним испитом проверавају се знања, вештине и оспособљеност ученика за обављање послова одговарајућег занимања.

Структура **стручног испита** састоји се из два дела: први, заједнички и јединствен за све ученике и посебан део.

Заједнички део:

- српски језик и књижевност, односно матерњи језик и књижевност за националне мањине,
- српски као службени језик за националне мањине, по прилагођеном програму.

Посебан део:

- провера знања из групе стручних предмета значајних за одговарајуће занимање путем теста,
- практичан рад, којим се проверавају најмање две компетенције за обављање послова одговарајућег занимања - израда по једног радног задатка из двеју компетенција (израда практичног задатка, опис или израда техничко-технолошког поступка и одбрана).

Садржај програма *заједничког дела стручног испита* је исти и јединствен за све ученике. Садржаји програма *посебног дела* стручног испита је исти за образовни програм одговарајућег занимања.

Практичан рад из посебног дела **стручног испита** може да се остварује у школи, предузећу, компанији односно где су најбољи услови за реализацију. Провера знања, вештина и оспособљености ученика за обављање послова

одговарајућег занимања организује се на нивоу школе. Комисију чине професори школе и један стручњак кога предложе послодавци (обавезан члан комисије).

Садржај, организација, услови, комисије, рокови и систем вредновања **полагања стручног испита** дефинишу се посебним подзаконским актом (правилник).

Стручном матуrom проверавају се знања, вештине и оспособљеност ученика за наставак образовања на одговарајућим основним академским или основним струковним студијама без полагања пријемног испита и обављање послова одговарајућег занимања.

Структуру **стручне матуре** чине два дела: први, *заједнички* и јединствен за све ученике и *посебан гео*.

Заједнички гео чине следећи наставни предмети:

- српски језик и књижевност, односно матерњи језик и књижевност за националне мањине,
- српски као службени језик за националне мањине, по прилагођеном програму,
- страни језик,

Посебан гео чине:

- један наставни предмет од значаја за упис на одговарајуће основне академске или основне струковне студије,
- провера знања из групе стручних предмета значајних за одговарајуће занимање путем теста,
- практичан рад, којим се проверавају најмање две компетенције за обављање послова одговарајућег занимања - израда по једног радног задатка из двеју компетенција (израда практичног задатка, опис или израда техничко-технолошког поступка и одбрана).

Садржај програма *заједничког дела* исти је као код опште матуре, односно јединствен за све ученике.

Садржај програма наставног предмета од значаја за упис на одговарајуће основне академске или основне струковне студије у оквиру *посебног дела* стручне матуре је јединствен за једно подручје рада. У перспективи треба обезбедити полагање овог предмета, такође, на нивоу државе.

Уколико је математика наставни предмет од значаја за упис на одговарајуће основне академске или основне струковне студије, садржај програма и начин полагања овог предмета је исти као код заједничког дела опште матуре.

Начин провере знања садржаја програма *заједничког дела* стручне матуре врши се на националном нивоу.

Садржаји програма *посебног дела стручне матуре*, који се односи на проверу знања из групе значајних наставних предмета и практичан рад, исти је за образовни програм одговарајућег занимања.

Практичан рад из посебног дела **стручне матуре** може да се остварује у школи, предузећу, компанији односно где су најбољи услови за реализацију. Провера знања, вештина и оспособљеност ученика за обављање послова одговарајућег занимања организује се на нивоу школе. Комисију чине професори школе и један стручњак кога предложе послодавци (обавезан члан комисије).

Садржај, организација, услови, комисије, рокови и систем вредновања **полагања стручне матуре** дефинишу се посебним подзаконским актом (правилник).

Факултативни део наставног плана, који је саставни део школског програма, за све нивое и врсте средњег образовања, чине: *факултативни наставни предмет*, *додатак настав*, *слободне активности* и *остале активности ученика*. Овај део наставног плана реализују се зависно од жеља и интересовања ученика.

Факултетивни наставни предмети, у средњој стручној школи у четворогодишњем образовању је и у функцији припремања ученика за полагање опште матуре.

4.3.4. Ниже стручно образовање

Ниже стручно образовање траје до једне, односно до две године, којим се стиче квалификација за различита мање сложена занимања, односно ниже категорије сложености рада (прва и друга категорија сложености). Најчешће то оспособљавање за рад траје до једне године, за прву категорију сложености рада (обављање једноставних послова), а до две, за другу категорију сложености рада (обављање мање сложених послова).

Ово образовање се реализује у средњој стручној школи, а практично стручно оспособљавање, углавном у предузећу, компанији или код самосталног послодавца.

Наставни планови код нижег стручног образовања углавном се односе на стручне предмете.

Најпогоднији начин овог стручног оспособљавања јесте примена модуларних програма (видети део Послесредње образовање). После савладаног програма нижег стручног образовања ученик полаже **испит стручне оспособљености** ради стицања квалификације за рад.

Испит стручне оспособљености чини практични рад, којим се проверава стручна оспособљеност за обављање одређених послова одговарајућег занимања (израда практичног задатка и одбрана).

Садржај, организација, услови, комисија, рокови и систем вредновања **полагања испита стручне оспособљености** дефинишу се посебним подзаконским актом (правилник).

4.4. ХОРИЗОНТАЛНА ПОКРЕТЉИВОСТ У СРЕДЊЕМ ОБРАЗОВАЊУ

Хоризонтална покретљивост ученика у средњем образовању могућа је после завршеног првог разреда, а најкасније после завршена два разреда средње школе, и то:

- Уколико ученик из специјализоване гимназије жели да пређе у други или трећи разред опште гимназије, у обавези је да положи разлику испита из наставних предмета које није имао у наставном плану.
- Ученик опште или специјализоване гимназије, који жели да пређе у други разред средње стручне школе, полаже разлику испита из стручних предмета.
- Ученик завршеног првог разреда средње стручне, односно уметничке школе у трајању од четири године, за упис у други разред опште гимназије, полаже разлику испита из наставних предмета које није имао у наставном плану првог разреда одговарајућег занимања.
- Ученик завршеног првог разреда средње стручне школе у трајању од четири године, за упис у други, односно у трећи разред средње стручне школе у трајању од три године, полаже разлику испита из наставних предмета првог, односно другог разреда, који су од значаја за практично оспособљавање ученика за одговарајуће занимање.
- Ученик завршеног првог разреда средње стручне школе у трајању од три године, за упис у други разред средње стручне школе у трајању од четири године, полаже разлику испита из наставних предмета првог разреда које није имао у наставном плану првог разреда одговарајућег занимања.
- Ученик завршеног нижег стручног образовања у трајању од две године, за упис у други разред сред-

њег стручног образовања у трајању од три године, полаже све општеобразовне наставне предмете и стручне предмете, односно разлику стручних предмета првог разреда одговарајућег занимања.

4. 5. ПОСЛЕСРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ

На послесредње образовање уписују се ученици који имају завршено средње (опште, уметничко, стручно) образовање. Циљ је да се пружи могућност наставка образовања и усавршавања односно оспособљавања за поједине послове у одговарајућим занимањима. Овим образовањем остварује се облик доживотног образовања, односно прелазак из света рада у образовање и из образовања у свет рада.

Послесредње образовање има следеће функције:

- стицање квалификације за рад за ученика са положеном општом матуром;
- припремање ученика за полагање опште, односно стручне/уметничке матуре ради наставка образовања;
- припремање ученика са завршеном средњом стручном школом за стицање нових квалификација за рад путем преквалификације, односно доквалификације;
- реализација програма мајсторског образовања и полагање мајсторског испита;
- реализација програма специјалистичког образовања и полагање специјалистичког испита;
- припремање различитих курсева ради стручног усавршавања у одговарајућем занимању;
- припремање различитих курсева који воде оспособљавању за обављање појединих послова у одговарајућем занимању.

Најпогоднији начин рада у послесредњем образовању, ради стицања квалификације за рад јесте путем **модуларних програма**, који су међусобно повезани тако да условљавају редослед изучавања модула.

Модул је скуп функционално повезаних знања, вештина и способности (радне компетенције) неопходних за обављање одређеног посла/задатка одговарајућег занимања.

Примена модуларних програма омогућава: бољу доступност у изучавању стручних програма, добру корелативност стручних програма, већу ефикасност и рационализацију стручног оспособљавања - нарочито код преквалификација и доквалификација, брже прилагођавање потребама тржишта рада и квалитетније задовољавање индивидуалних потреба ученика.

4.5.1. Додатно образовање

А. Ученик са завршеним **општим средњим образовањем** (гимназија) може стећи квалификацију за рад путем **додатног образовања**. Програми стручног оспособљавања су конципирани као сет модула који воде ка одговарајућој квалификацији. Трајање додатног образовања зависи од сложености занимања, односно од три месеца до једне године.

Приликом полагања стручног или завршног испита признају се положени делови опште матуре који се налазе у структури стручног или завршног испита.

Б. Ученик са завршеним **средњим стручним**, односно **уметничким образовањем**, уколико жели шире могућности за упис на високо образовање, у обавези је да путем **додатног образовања** положи **општу матуру**:

- Са завршеним четворогодишњим образовањем и положеном стручном, односно уметничком матуром, ученик се припрема да полаже два до три наставна

предмета предвиђена општом матуrom. Оцене постигнуте на стручној односно уметничкој матури из наставних предмета: српски језик, односно матерњи језик за националне мањине, страни језик, (српски за националне мањине) и математика за поједина подручја рада признају се и улазе у општи успех опште матуре.

- Ученик са положеним стручним испитом припрема се да полаже општу матуру у целини.
- Дужина трајања додатног образовања за полагање опште матуре траје од три до шест месеци за ученика са положеном стручном, односно уметничком матуrom, а једну годину за ученика са положеним стручним испитом.
- Ученик са завршеним **средњим стручним образовањем у трајању од три године**, уколико жели да се упише на одговарајуће основне академске, односно одговарајуће основне струковне студије, у обавези је да путем **додатног образовања** положи **стручну матуру**. Ово додатно образовање траје од једне до две године.

В. Оспособљавање за **нова занимања** остварује се **преквалификацијом**, односно **доквалификацијом**, путем *годашног образовања*:

- **Прекавалификација** представља промену занимања за које је образовање временски исто трајало.²²

²² На пример: зидар у тесара, бравар у аутомеханичара, електротехничар енергетике у електротехничара процесног управљања, медицинска сестра - техничар у лабораторијског техничара итд.

- **Доквалификација** представља промену занимања које је остварено у трогодишњем образовању у занимање које се изучава у четворогодишњем образовању.²³

Дужина трајања додатног образовања за **преквалификацију** у истом образовном програму (сродна занимања) траје од три до шест месеци, а у различитим образовним програмима и до једне године. Дужина трајања додатног образовања за **доквалификацију** у истом подручју рада трајала би једну годину, а у различитим подручјима рада и више од једне године.

Г. Курсеви стручног усавршавања за обављање послова у одговарајућем занимању и **курсеви који воде оспособљавању за обављање појединих послова** одговарајућег занимања реализују се путем додатног образовања. Време трајања курсева је од једног до шест месеци.

Предлаже се да се **успешно завршени курс** верификује добијањем одговарајуће **јавне исправе** која је **друштвено призната**.

4.5.2. Мајсторско, односно специјалистичко образовање

Мајсторско, односно специјалистичко образовање, траје **једну годину** и стиче се после завршеног средњег стручног, односно уметничког образовања и **радног искуства** на пословима одговарајућег занимања, најмање **две до четири године**.

²³ На пример: зидар у грађевинског техничара за високоградњу, бравар у машинског техничара, електроинсталатер у електротехничара енергетике итд.

Наставни план и програм мајсторског, односно специјалистичког образовања, садржи следеће области (најпогодније у модуларном облику): стручно-теоријска знања, практичан рад (мајсторска, односно специјалистичка пракса), економика вођења предузећа и педагошко-андрагошка знања.

Предавачи мајсторског, односно специјалистичког програма су стручњаци који морају имати високо образовање и најмање две године радног искуства на пословима у привреди или одговарајућим установама.

После савладаног програма мајсторског, односно специјалистичког образовања, стиче се услов за полагање **мајсторског, односно специјалистичког испита.**

Право уписа на специјалистичко образовање имају ученици са положеним стручним испитом или положеном стручном, односно уметничком матуром.

Мајсторским, односно специјалистичким испитом, проверавају се знања, вештине и оспособљеност ученика за обављање послова одговарајућег мајсторског, односно специјалистичког занимања.

Структура мајсторског, односно специјалистичког испита, састоји се из следећих делова:

- провера знања из економике вођења предузећа и педагошко-андрагошких знања,
- провера знања из групе значајних стручно-теоријских предмета одговарајућег мајсторског, односно специјалистичког занимања путем теста,
- израда практичног задатка, којим се проверавају најмање две компетенције за обављање послова одговарајућег мајсторског, односно специјалистичког занимања - израда по једног радног задатка из двеју компетенција (израда практичног задатка, опис или израда техничко-технолошког поступка и одбрана).

Проверу знања, вештина и оспособљености ученика за обављање послова одговарајућег мајсторског, односно специјалистичког занимања, врши комисија чије чланове чине стручњаци представници привреде или одговарајућих установа, осим председника комисије кога предлаже школа у којој се реализује мајсторско односно специјалистичко образовање.

Садржај, организација, услови, комисије, рокови и систем вредновања полагања **мајсторског, односно специјалистичког испита** дефинишу се посебним подзаконским актом (правилник).

Положени мајсторски, односно специјалистички испит, може бити услов за обављање следећих послова:

- сарадник у настави односно практичној настави у средњој стручној, односно уметничкој школи за одговарајуће занимање у образовно-васпитној установи, предузећу, компанији итд;
- учествовање у својству члана комисије у завршном, односно стручном делу испита (практичан рад);
- посебни стручни радови који захтевају мајсторску, односно специјалистичку стручност;
- оснивање и вођење малих, односно средњих предузећа;
- пословодних функција унутар јавних и приватних предузећа.

4. 6. УПИС УЧЕНИКА У СРЕДЊУ ШКОЛУ

Упис ученика у средњу школу обавља се после положеног **завршног испита основне школе** без полагања пријемног, односно квалификационог испита. Ученици који

нису положили завршни испит основне школе, или га нису полагали, могу да упишу ниже стручно образовање.

Ученици који желе да упишу специјализовану гимназију или средњу уметничку школу, поред положеног завршног испита основне школе, полажу и **испит за проверу склоности и способности.**

Редослед уписа ученика у средњу школу утврђује се на основу резултата постигнутих на завршном испиту основне школе, испиту за проверу склоности и способности, постигнутог општег успеха у седмом и осмом разреду основне школе, резултат постигнутог успеха из појединих наставних предмета у основној школи, који нису полагани на завршном испиту, а од значаја су за одговарајућу средњу школу и друго.

Услови, критеријуми, организација, време и систем вредновања појединих критеријума **за упис у средњу школу** дефинишу се посебним подзаконским актом (правилник).

4.7. ОБРАЗОВНИ ПРОГРАМИ

Основ за израду наставног плана и програма у средњој стручној и уметничкој школи је **образовни програм** који садржи *једно* (изузетно) или *више сродних занимања*.

Образовни програм за једно или више сродних занимања садржи: исти наставни план и програм општеобразовних предмета, исти наставни план и програм заједничких стручних предмета (најчешће општестручни предмети) и посебне наставне планове и програме стручних предмета за свако занимање²⁴.

²⁴ На пример: Образовни програм у **грађевинарству** у трогодишњем образовању могао би да буде **грађевинар** за следећа занимања: зидар - фасадер, тесар, каменорезац-клесар, изолатер - асфалтер, керамичар - терацер, полагач облога, стаклорезац, монтер суве градње итд.

Предуслов за израду наставног плана и програма једног образовног програма је јасно дефинисане структуре стандарда занимања, односно групе сродних занимања.

Занимање представља скуп технолошко-организационо сродних и међусобно повезаних репрезентативних послова и радних задатака које обавља појединац и поседује одговарајућа знања, вештине и способности, а ради задовољења личних и материјалних потреба.

Рагно мeстџо (посао) је технолошки и организационо заокружена целина послова и задатака које обавља један извршилац.

Кључни елементи одговарајућег занимања (групе сродних занимања) за утврђивање наставног плана и програма су:

- назив и категорија сложености занимања;
- карактеристични послови занимања (сажети називи група послова који се редовно обављају и који се повремено обављају, а према технолошком следу обављања);
- средства за рад (машине, алати, прибори, инструменти и сл.);
- материјали са којима се ради (основни и помоћни материјали);
- документација и информације за рад;
- опис послова занимања (садржај група послова са задацима према редоследу обављања);
- потребна знања, вештине и способности за обавља-

У **електротехници** у трогодишњем образовању могао би да буде један образовни програм **електричар** за следећа занимања: електроинсталатер, електромонтер мрежа и постројења, електромеханичар за машине и опрему, електромеханичар за термичке и расхладне уређаје итд.

ње послова и задатака занимања (у односу на средства, радне поступке, материјале, документацију, услове рада и заштиту на раду);

- посебни захтеви за обављање послова и задатака занимања (возачки испит, познавање страног језика, поседовање атеста за рад и сл.);
- психофизичке способности потребне за обављање послова и задатака занимања (сензорске, менталне, психофизичке и моторичке способности);
- услови рада (услови места рада и радне околине, положај тела приликом рада, ритам рада);
- могућности напредовања.

Квалификација за рад је формално признање да је особа оспособљена знањима, вештинама и способностима за обављање послова и задатака одговарајућег занимања. Квалификација се доказује **јавном исправом** која му омогућује приступ тржишту рада.

4. 8. ДРУШТВЕНИ ПАРТНЕРИ И ИНТЕРЕСНЕ ГРУПЕ У СРЕДЊЕМ СТРУЧНОМ ОБРАЗОВАЊУ

За развој, функционисање, стварање услова за рад и квалитетно стручно оспособљавање ученика средњег стручног, односно уметничког образовања одговорна су друштвени партнери: држава Србије посредством **Владе** односно Министарство просвете и спорта, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, Министарство финансија, Министарства за науку и заштиту животне средине; **Привредна комора, Национална служба за запошљавање и синдикати, као и различите интересне групе**: струковна удружења, научноистраживачке организације, висошколске установе, образовно-васпитне установе и њихо-

ве асоцијације, организације родитеља и ученика, заинтересованих појединаца и ученика.

У средњем стручном, односно уметничком образовању, добар део надлежности са државе треба пренети на Привредну комору (послодавце) и синдикат (запослене). Друштвени партнери, како на државном тако на регионалном и локалном нивоу, требало би да буду одговорни за све фазе развоја средњег, стручног односно уметничког образовања. Њихове односе и функције неопходно је регулисати одговарајућим законским прописима.

За квалитетно, ефикасно и рационално функционисање средњег стручног, односно уметничког образовања неопходно је реализовати следеће значајне приоритетне задатке:

- израда националног оквира квалификација,
- израда националне јединствене номенклатуре занимања,
- дефинисање листе образовних програма за једно, односно групу занимања по подручјима рада.

Добром сарадњом друштвених партнера, односно системским повезивањем света образовања и света рада средње стручно, односно уметничко образовање, постаће ефикасније, флексибилније, рационалније и прилагођено потребама и захтевима савременог друштва у погледу:

- припремања наставних планова и програма,
- опремања и модернизације школа,
- обезбеђивања наставних средстава и учила,
- избора места реализације програма (објекти у школи и објекти изван школе),

- начина реализације наставног плана и програма,
- утврђивања мреже школа,
- политике уписа у средњу школу.

4.9. ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ УЧЕНИКА СА ПОСЕБНИМ ПОТРЕБАМА²⁵

Нове смернице у развијању образовања деце и ученика са сметњама и тешкоћама у развоју полазе од основног принципа који је уједно и циљ ових праваца развоја, а то је **квалитетно и доступно образовање**.

Циљ је да се деци и ученицима са сметњама и тешкоћама у развоју омогући да се образују у условима који одговарају њиховим потребама тако да могу да остваре своје визије, способности и квалитете и активно учествују у заједници, да стичу и усвајају вештине и знања потребна за свакодневни живот у циљу њиховог проактивнијег укључивања у заједницу која заједно са школом треба да постане отворена за све чланове друштва.

У васпитно-образовном раду инклузија је педагошки став и опредељење да је неопходно мењати вртић и школу како би свако дете (обдарених, просечних способности или са сметњама и тешкоћама у развоју било ког порекла - органског или социјалног) могло да напредује према својим могућностима. То јасно указује на то да када год је то у интересу детета и ученика са сметњама и тешкоћама у развоју, дете/ученик треба да похађа вртић/школу заједно са

²⁵ Паралелно са овим Правцима развоја образовања и васпитања припремљени су посебни Правци развоја образовања деце и ученика са сметњама и тешкоћама у развоју, које такође разматра Национални просветни савет.

својим вршњацима, а само изузетно буде упућено у специјални вртић/школу.

Општи модел инклузије Република Србија треба да прилагођава својим социокултурним приликама, како би се извршиле промене у вредносно-ставовским оријентацијама. Динамика промена ће бити усаглашен са кадровским и материјалним могућностима друштва.

Основни принципи на којима се ослањају **Правци развоја образовања и васпитања деце и ученика са посебним потребама су:**

- Израда индивидуалног наставног плана у складу са очуваним способностима, емоционалним и социјалним карактеристикама детета;
- Пружање помоћи детету у оквиру заједничких активности у одељењу, кад год је могуће, а изузетно индивидуално;
- Активно учествовање родитеља као партнера школе у планирању и праћењу развоја свог детета;
- Развијање и неговање пријатне и толерантне атмосфере у одељењу је нужна претпоставка за остварење образовних и васпитних циљева у раду са учеником који има сметње у развоју.

На темељу изложених системских промена, у оквиру **Праваца развоја образовања и васпитања деце и ученика са сметњама и тешкоћама у развоју** предлажу се следећи модели образовања: *инклузивно образовање, делимично инклузивно и ново специјално образовање.*

²⁵ Паралелно са овим Правцима развоја образовања и васпитања припремљени су посебни Правци развоја образовања деце и ученика са сметњама и тешкоћама у развоју, које такође разматра Национални просветни савет.

4.10. ОБРАЗОВАЊЕ ТАЛЕНТОВАНЕ И ДАРОВИТЕ ДЕЦЕ И УЧЕНИКА²⁶

Образовни систем **предвиђа различите могућности** подршке даровитим и талентованим ученицима и то кроз обогаћивање, убрзавање, издвајање и диференцирање рада. Ове могућности, међутим, делом су **неповезане, непотпуне и међусобно неусаглашене**.

Веома је важно за даљи развој земље одређење друштва за побољшањем квалитета образовне подршке за ову категорију деце и ученика. Пре свега то значи развити систем образовања талентоване и даровите деце. Обавеза је државе да развије механизме којима ће се финансирати и подстицати деца са посебним способностима. Због значаја овог сегмента образовања за 2007. годину је предвиђено припремање посебних праваца развоја образовања деце и ученика са посебним способностима.

4.11. ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ

У целокупном развоју земље подизање образовање одраслих јесте кључни и стратегијски чинилац. Према статистичким подацима највећи проценат незапослених је међу становништвом које нема никакву квалификацију. Због тога је и економски и друштвени интерес државе да успостави систем образовања одраслих који треба да обухвати: стицање основног образовања пружањем друге могућно-

²⁶ Према плану рада Завода започета је израда предлога праваца развоја образовања талентоване и даровите деце и ученика, који ће бити достављени Министарству просвете и спорта односно Националном просветном савету на разматрање.

сти; стицање одређене квалификације за рад, преквалификација, доквалификација, организовање курсева за оспособљавање или стручно усавршавање (видети поглавље Послесредње образовање). Основно образовање одраслих треба да се организује у акредитованим образовним установама. Стицање средњег образовања за подручја рада треба да се реализује у одговарајућа средњим школама. У финансирању образовања одраслих треба да учествују и друштвени партнери, послодавци и други субјекти. Поред тога, Влада треба да оснује посебан фонд за финансирање образовања одраслих, посебно за основно образовање.

5. НАСТАВНИ КАДАР²⁷

У средишту свих друштвено-економских промена које се рефлектују и на образовање и његову нову друштвену позицију, кључну улогу имају наставници. Они су основа за квалитетно образовање и васпитање и представљају велики интелектуални потенцијал земље.

5.1. СИСТЕМ РАЗВОЈА НАСТАВНОГ КАДРА

С обзиром на велику одговорност и обавезе, као и значај професије за развој друштва неопходан је **систем развоја наставног кадра**, који треба да обухвати иницијално образовање, стручно усавршавање и напредовање у професији.

Систем развоја наставног кадра подразумева:

- **Стратегијско планирање потреба наставног кадра** по нивоима и врстама образовања, узимајући у обзир иницијално образовање и стално стручно усавршавање, административно и педагошко вођење, као и услове рада.

Планирање треба да се заснива на пројекцијама даљег развоја образовања, демографским пројекцијама, економским показатељима, процени реалних могућности за улагања у образовање, тежњи за квалитетним образова-

²⁷ Под наставним кадром у даљем тексту подразумева се васпитаче, наставнике, стручне сараднике, наставнике практичне обуке, и све оне који раде са децом у васпитно-образовном систему.

њем и образовањем доступним свима, као и на подацима о старосној структури наставног кадра.

- **Иницијално и стручно усавршавање** свих запослених у систему васпитања и образовања, има пресудну улогу у развоју и подизању квалитета система образовања, али и развоја земље. Системом припремања и стручног усавршавања овог кадра треба прецизно дефинисати следеће сегменте: професионалне услове рада у образовном систему, неопходне стандарде знања и вештина, начин повезивања иницијалног образовања и стручног усавршавања и професионални и друштвени статус наставног кадра. Иницијално припремање наставног кадра за квалитетно образовање претпоставља да систем подразумева и обезбеђивање одговарајућих извора за стално усавршавање (семинари, књиге, часописи, едукативни сајтови, електронски приручници), мере подстицања и евалуацију. Систем претпоставља дефинисане професионалне компетенције, по категоријама наставника и сарадника, као и дефинисане компетенције оних који школују васпитно-образовни кадар и организују усавршавање, праћење и вредновање.

- **Педагошко вођење** односи се на васпитачку и наставну праксу. Поред дефинисања минималних стандарда као основе, потребан је функционалан систем праћења рада наставника, вредновања, усавршавања и укључивања у нове и развојне програме и пројекте. Коришћење интелектуалних потенцијала наставног кадра са циљем укупног културног и друштвеног развоја, такође спада у домен педагошког вођења.

- **Обезбеђивање услова рада наставног особља** односи се, пре свега, на материјални положај и услове за извођење наставног и васпитног рада (хигијенске и здравствене услове, посебно оне који утичу на повећан ниво стреса). Поред тога веома су значајни и услови за професионално организовање наставника за друштвени дијалог,

доступност потребним информацијама и право на усавршавање и напредовање у служби.

5.2. ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ПОЛИТИКЕ НАСТАВНОГ КАДРА

5.2.1. Пројекције потреба наставног кадра

Успоставити стратегијско планирање потреба за наставним кадром, по нивоима и врстама образовања, за период **десет до петнаест година**. Основни елементи које треба узети у обзир су:

- **Наставници:** врста и степен стручне спреме, заступљеност по наставним предметима и облицима васпитног рада, старосна структура, структура по полу, оптерећеност фондом часова, односно укупна ангажованост. Успостављање базе података о наставном кадру, структури, стручној заступљености по свим нивоима и врстама образовања.
- **Ученици:** демографски показатељи о очекиваном броју ученика у истом периоду и по нивоима образовања.
- **Мрежа васпитно-образовних установа** као показатељ о броју васпитно-образовних установа по нивоима и врстама образовања
- **Економски развој:** показатељи о планираном и очекиваном економском развоју и положају земље.

5.2.2. Утврђивање стандарда знања и професионалних вештина наставника

Ефикасност система образовања, усавршавања, акредитације и ангажовања наставника условљен је дефи-

нисањем минималних стандарда стручних знања и педагошких вештина у складу са нивоом и врстом образовања. Ови стандарди треба да постану смерница за ефикасно уређење система припремања и усавршавања наставника на свим нивоима. Поред тога, они доприносе и квалитетнијој и ефикаснијој процени кандидата за рад у образовању и васпитању (акредитација), као и рационалнијем планирању стручног усавршавања и ангажовања на појединим пословима у просвети.

Стандарди знања и вештина наставника обухватају следећа подручја: стручно знање - овладаност неопходним знањима за одређени ниво и врсту образовања и васпитања; психолошка знања неопходна за разумевање развојих проблема деце и адолесцената; педагошке вештине за рад у настави и другим облицима васпитно-образовног рада и инклузију деце са посебним потребама; вештине комуникације и тимског рада; познавање ефикасних метода вредновања и самовредновања и способност за креативне приступе васпитно-образовном раду.

5.2.3. Успостављање ефикасног система припремања (иницијално образовање) и усавршавања наставника

Иницијално образовање и систем сталног стручног усавршавања треба да постану јединствен систем професионалног развоја наставног кадра.

Неопходно је да се иницијално образовање наставника унапреди увођењем програма интензивније припреме за наставнички позив, сходно утврђеним стандардима знања и вештина, за све оне који се опредељују за рад у просвети.

Нормативима наставног кадра треба јасно дефинисати, поред уже стручних компетенција, специфичне наставничке компетенције које обухватају неопходна педагошка и

психолошка знања, комуникационе вештине и овладаност информационом и комуникационом технологијама.

Систем сталног стручног усавршавања треба да представља надградњу иницијалног образовања наставног кадра, као и могућност за даље образовање, индивидуално усавршавање или усавршавање у оквиру система понуђених програма семинара, курсева и праксе.

У оваквом систему, стручне институције, институти и заводи имају координирајућу, саветодавну улогу, као и пружање експертских услуга. То је посебно значајано на пољу евалуације квалитета и планирања потреба, као и врсти стручне спреме наставног кадра.

5.2.4. Развој система руковођења људским потенцијалима

У нашој земљи постоји утврђени систем руковођења просветном делатношћу, контрола поштовања закона и испуњавања предвиђених педагошких норми.

Неопходно је да се тај систем усаврши увођењем више програмских понуда и унапређивањем система давања дозволе за обављање следећих послова:

- Руковођење образовним и васпитним установама (вртићи, школе, домови ученика и тако даље);
- Надзорнички рад у вредновању рада наставника;
- Саветодавни рад у педагошком вођењу наставника;
- Рад у стручним институцијама које се баве планирањем и програмирањем развоја образовања и васпитања.

5.2.5. Успостављање норми за регулисање статуса наставника и услове рада

Нормама за регулисање статуса наставника треба обезбедити ефикасан, правичан и стручно поуздан систем социјалне и професионалне промоције, који се неће заснивати само на стручном усавршавању, односно на броју сати који се том усавршавању посвећују. Потребно је унапређивање права наставника за професионално организовање и делање у важним питањима развоја образовања и заштите њиховог физичког и психичког интегритета.

Социјални статус наставника, односно њихов углед у друштву треба побољшати већим надокнадама и бољим условима за рад. То ће уједно и утицати на већу заинтересованост квалитетног кадра за рад у образовању.

Поред тога, треба установити етички кодекс наставника с обзиром на значај ове професије за целокупно друштво.

5.2.6. Увођење система екстерне евалуације наставника

Систем екстерне евалуације наставника треба развити и повезати са екстерном евалуацијом ученика и рада школа односно образовно-васпитних установа, уз помоћ одговарајућих стручних институција. На основу резултата које деца и ученици постижу у образовно-васпитном систему, и уз уважавање свих стандарда, могу се утврдити критеријуми за вредновање рада наставног и васпитног кадра.

6. ПРОСТОР, ОПРЕМА И НАСТАВНА СРЕДСТВА

Простор у оквиру кога се реализује образовно-васпитни процес треба да испуни одређене услове према стандардима утврђеним нормативом о простору, опреми и наставним средствима. Стратегијско одређење државе треба да буде обезбеђивање услова за рад у једној смени, због квалитетног остваривања наставно-васпитног процеса.

Брз техничко-технолошки развој одражава се и на образовање. Нови садржаји програма захтевају и увођење нових савремених наставних средстава. Информационе технологије ушле су у све делатности, па и у образовање. Влада Републике Србије је донела **Стратегију развоја информационог друштва у Републици Србији** (Службени гласник, бр. 87/06). У складу с тим треба обезбедити, за све васпитно-образовне установе, рачунарску опрему и њено одржавање, као и обучавање наставног кадра. Поред тога, потребно је увођење свих савремених технологија и опреме у све образовно-васпитну установе (предшкоолске установе, основне и средње школе).

Допринос и учествовање државе у опремању образовно-васпитних установа треба да буде највећи у неразвијеним регионима, брдско-планинским подручјима и у срединама где локална заједница нема финансијских могућности.

Неопходно је иновирање норматива простора, опреме и наставних средстава.

7. ЗАКЉУЧАК

Систем образовања и васпитања у Србији пролазио је кроз различите фазе. Све промене које су се дешавале у прошлости, на друштвеном, политичком и економском пољу, одражавале су се и на ову област: од идеолошких, политичких до социјалних и економских утиција.

У складу са свим кретањима и променама и образовање је тежило ка сталном развоју како би омогућило стицање знања, вештина и способности, које су потребне појединцу ради задовољења личних потреба, као и друштвеној заједници ради друштвеног и економског развоја.

Правци развоја образовања и васпитања утврђују активности и мере које треба реализовати у десетогодишњем периоду и то:

7.1. Доношење и усклађивање законске регулативе.

Закон о основама система образовања и васпитања обезбеђује оквир за све нивое образовања и васпитања а које треба ускладити са овим документом. Даље активности намећу потребу, у складу са Правцима развоја образовања и васпитања у Републици Србији, доношење Закона о предшколском васпитању и образовању, новог Закона о основном образовању, Закон о средњем образовању. Поред тога, неопходно је донети нова подзаконска акта, као и допунити и ускладити одређене правилнике.

7.2. Остваривање циља подразумева посебне активности и мере, као и динамика за њихову реализацију У остваривању Праваца развоја образовања и васпитања

значајну улогу имају одговорне институције, струковна удружења и стручна друштва.

Правци развоја образовања и васпитања треба да се остварују на: нивоу читаве државе, на нивоу стручних институција и на регионалном и локалном нивоу. На нивоу државе одговорни су за реализацију и спровођење мера и активности: Влада, Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. На регионалном и локалном нивоу одговорна је локална самоуправа и васпитно-образовне установе.

8. ДИНАМИКА ОСТВАРИВАЊА ПЛАНА АКТИВНОСТИ

8. 1. ЗАЈЕДНИЧКИ ПЛАН АКТИВНОСТИ ЗА СВЕ НИВОЕ ОБРАЗОВАЊА

8.1.1. Образовање доступно свима

- Обухват деце предшколским васпитањем и образовањем 80% - до 2016. године.
- Потпуни обухват деце основним образовањем и васпитањем - до 2008.
- Стварање услова да средње образовање постане обавезно - до 2016.
- Стварање услова за доживотно образовање - континуирано.
- Стварање услова за образовање по прилагођеним програмима - до 2008.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања.

8.1.2. Квалитетно образовање

- Утврђивање стандарда знања и постигнућа по нивоима и врстама образовања и васпитања - до краја 2007.
- Развој и осавремењавање наставних планова и програма по нивоима и врстама образовања и васпитања - континуирано.

- Дефинисање политике иницијалног образовања, усавршавања и запошљавања наставног кадра - до 2010.
- Успостављање система вредновања квалитета образовања и васпитања - до 2008.
- Обезбеђивање адекватног простора и осавремењавање опреме и наставних средстава - континуирано.
- Развијање система стручне подршке васпитно-образовним установама - континуирано.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, институти и факултети.

8.1.3. Успостављање ефикасног, економичног и функционалног система образовања

- Издвајање за образовање из бруто друштвеног производа у износу од 6% - до 2010. године, а 9% до 2016.
- Стратегијско планирање развоја образовног система - континуирано.

Одговорне институције: Влада, Министарство финансија, Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

- Смањивање процента ученика који напуштају образовање (основно и средње) - стална активност.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, локална самоуправа.

- Оптимално ангажовање наставног кадра - до 2016.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, локална самоуправа.

- Оптимизација мреже васпитно-образовних установа - до 2010.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, локална самоуправа.

- Успостављање минималних стандарда професионалних компетенција наставног кадра - континуирано.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, факултети, институти.

- Усаглашавање система образовања са европским упоредним системима образовања - континуирано

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

8.1.4. Наставни кадар

- Пројекције потреба наставног кадра:
 - за предшколско васпитање и образовање - до краја 2007.

- за основно образовање и васпитање - до краја 2008. године.

- за средње образовање и васпитање - до краја 2009. године.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Национална служба за запошљавање, Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику, Републички завод за статистику.

- Утврђивање минималних стандарда знања и професионалних вештина наставника - до 2008. године.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, факултети, Национални просветни савет.

- Успостављање ефикасног система иницијалног образовања наставног кадра - до 2012. године.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, факултети, институти, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Национални просветни савет.

- Усавршавања наставника:

- доношење измена и допуна подзаконских аката о стручном усавршавању и напредовању наставника, стручних сарадника и васпитача - до краја 2007,

- доношење подзаконског акта о полагању испита за дозволу за рад директора образовно-васпитних установа и програма стручног усавршавања - до краја априла 2007.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.,

- Развој система педагошког управљања људским потенцијалима

- Доношење подзаконског акта о инструктивно-педагошком надзору до краја 2007.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Национални просветни савет.

- Побољшање материјалног статуса и услова рада наставника - континуирано

Одговорне институције: Влада Републике Србије, Министарство финансија, Министарство просвете и спорта.

- Увођење система екстерне евалуације наставника - континуирано

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

- Увођење система вредновања рада образовно-васпитних институција.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

8.1.5. Простор, наставна опрема и средства

- Иновирање стандарда за простор, опрему и наставна средства:

- предшколско васпитање и образовање - до краја 2007.

- основно образовање и васпитање - до краја 2008.

- средње образовање и васпитање (за све врсте и нивое образовања) - до краја 2009,

- обезбедити услове да се у перспективи обезбеди простор за једносменски рад у образовно-васпитним установама.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, локална самоуправа, Завод за унапређивање образовања и васпитања.

8.1.6. Измене и допуне Закона о основама система образовања и васпитања - до краја априла 2007.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и

васпитања, Национални просветни савет, Влада, Скупштина РС.

8.2. ПОСЕБНЕ АКТИВНОСТИ ПО НИВОИМА ОБРАЗОВАЊА

8.2.1. Предшколско васпитање и образовање

- Доношње закона о предшколском васпитању и образовању - до краја маја 2007.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Влада, Скупштина РС.

- Доношење подзаконских аката у складу са законом о предшколском васпитању и образовању - до краја 2007. године.

Одговорне институције: Завод за унапређивање образовања и васпитања, Национални просветни савет, Министарство просвете и спорта.

8.2.2. Основно образовање и васпитање

- Доношње посебног закона о основном образовању и васпитању - до краја 2007.

Одговорне институције: Завод за унапређивање образовања и васпитања, Министарство просвете и спорта, Национални просветни савет, Влада РС и Скупштина РС.

- Доношење подзаконских аката у складу са законом о основном образовању и васпитања - до краја 2007.

Одговорне институције: Завод за унапређивање образовања и васпитања, Министарство просвете и спорта, Национални просветни савет.

- Доношење наставног плана за други циклус основног образовања и васпитања и наставног програма за пети разред другог циклуса - до краја фебруара 2007.

Одговорне институције: Завод за унапређивање образовања и васпитања, Министарство просвете и спорта, Национални просветни савет.

- Доношење наставног програма за шести разред - до краја 2007.

- Доношење наставног програма за седми и осми разред - до краја маја 2008.

- Доношење програма завршног испита за основно образовање и васпитање - до краја 2008.

Одговорне институције: Завод за унапређивање образовања и васпитања, Министарство просвете и спорта, Национални просветни савет.

8.2.3. Средње образовање и васпитање

- Доношење посебног закона о средњем образовању и васпитању - до краја 2007.

Одговорне институције: Завод за унапређивање образовања и васпитања, Министарство про-

свете и спорта, Национални просветни савет,
Влада РС и Скупштина РС .

- Доношење подзаконских аката у складу са закона о средњем образовању и васпитања - до краја 2008.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Национални просветни савет.

- Доношење националног оквира квалификација - до краја 2007. године.

Одговорне институције: Влада формира комисију коју чине представници релевантних институција и министарстава и Скупштина РС.

- Доношење националне номенклатуре занимања - крај септембра 2008.

Одговорне институције: Влада формира комисију коју чине представници релевантних институција и министарстава и Скупштина РС.

- Доношење листе образовних програма за занимања - до краја 2008.

Одговорне институције: Завод за унапређивање образовања и васпитања, Министарство просвете и спорта, Национални просветни савет.

- Доношење наставних планова и програма за средње образовање и васпитање (за све врсте и нивое образовања) - до краја септембра 2009.

- Доношење наставног плана и програма за ниже стручно образовање - до краја септембра 2009.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Национални просветни савет.

- Доношење програма опште матуре, уметничке и стручне матуре, стручног испита, завршног испита и испита стручне оспособљености - до краја 2009.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Национални просветни савет.

- Доношење наставног плана и програма за мајсторско и специјалистичко образовање - до краја септембра 2009.

- Доношење програма мајсторског и специјалистичког испита - до краја 2009.

Одговорне институције: Министарство просвете и спорта, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Национални просветни савет, Привредна комора.

9. ПРАЋЕЊЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРАВАЦА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Ради праћења реализације праваца развоја образовања и васпитања формира се комисија. чланове комисије чине представници Националног просветног савета, Министарства просвете и спорта, Завода за унапређивање образовања и васпитања, Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања, представници свих нивоа образовања (предшколско, основно, средње) и представници друштвених партнера. Комисија је обавезна да једном годишње поднесе извештај о реализацији праваца развоја образовања и васпитања Министарству просвете и спорта и Националном просветном савету.

10. ЛИТЕРАТУРА

1. **Устав Републике Србије**, Београд, Службени гласник РС, бр. 98, 2006, стр.3
2. **Закон о основама система образовања и васпитања**, Службени гласник РС, бр. 62/03, 64/03, 58/04 и 62/04.
3. **Закон о друштвеној бризи о деци**, Београд, Службени гласник РС, бр. 49/92, 29/93, 53/93, 67/93, 28/94, 47/94, 48/94, 25/96, 29/01, 16/02, 62/03.
4. **Закон о основној школи**, Београд, Службени гласник РС, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/02, 62/03, 64/03, 58/04, 62/04.
5. **Закон о средњој школи**, Београд, Службени гласник РС, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/02, 25/02, 62/03, 64/03.
6. **Закон о уџбеницима и другим наставним средствима**, Београд, Службени гласник РС, бр. 29/93, 62/06.
7. **Стратегија Министарства просвете и спорта за период од 2005. до 2010**, Београд, Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2005.
8. **Стратегија за смањење сиромаштва**, Београд, Влада РС, 2003.
9. **Национални план акције за децу**, Београд, Влада, РС, 2004.
10. **Национална стратегија запошљавања за период 2005-2010**, Београд, Влада РС, 2005.
11. **Национална стратегија Србије за приступање ЕУ**, Влада РС, 2005.
12. **Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији**, Београд, Службени гласник РС, бр. 87, 2006.

13. **Повеље о људским и мањинским правима и грађанским слободама**, Београд, *Службени лист* СЦГ бр. 6, 2003.
14. **Конвенција о правима детета**, УН, УНИЦЕФ, 1989.
15. **Миленијумски циљеви развоја**, Београд, Влада РС, 2002.
16. **Светска декларација „Образовања за све“**, Јомтијен (Тајланд), 1990, у: *Дакарски оквир деловања*, Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2002.
17. **Статистички годишњак Србије, 2006**, Београд, Републички завод за статистику, 2006, стр. 349.
18. **Међународна стандардна класификација образовања**, Београд, Министарство просвете и спорта, 2002.
19. Делор, Жак, **Образовање - скривена ризница** (Unesco: *Извештај Међународне комисије о образовању за XXI век*), Београд, Министарство просвете и спорта Републике Србије, 1996.
20. **Дакарски оквир деловања**, (Дакар Сенегал, 2000), *Образовање за све: испуњавање наших заједничких обавеза*, Београд, Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2002.
21. **Десет година реформи обавезног образовања у европским земљама**, Београд, Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2001.
22. **Свеобухватна анализа система основног образовања у РЈ**, Београд, УНИЦЕФ, 2001.
23. **Реформа средњег стручног образовања: од разговора ка реализацији**, Београд, Министарство просвете и спорта, 2002.
24. **Квалитетно образовање за све - пут ка развијеном друштву**, Београд, Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2002.

25. Европска комисија (SOCRATES: Thematic Network on Teacher Education in Europe): **Зелена књига образовања наставника у Европи**, према http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/green_book-oth-srb-t02.pdf.
26. Institutional Approaches to Teacher Education within Higher Education in Europe: **Current Models and Development**, Unesco, CEPES, 2003.

Прилоз број 2

Предлоз динамике већез издавања средстава из БДП

ГОД.	БДП +4% ГОД.	БУДЕТ ЗА ПРОСВЕТУ +10% ГОД.	БРОЈ ЗАПОС- ЛЕНИХ	БУДЕТ ЗА ЗАРАДЕ ЗАПОС- ЛЕНИХ +10% ГОД.	СРЕДСТВА ЗА ОСТАЛЕ НАМЕНЕ	ПРОЦЕ- НАТ БДП ЗА ПРОСВЕ- ТУ
2010.	3.300.000.000.000	107.000.000.000	126.000	96.000.000.000	11.000.000.000	3,24%
2011.	3.432.000.000.000	117.700.000.000	124.500	99.659.137.500	18.040.862.500	3,43%
2012.	3.569.280.000.000	129.470.000.000	123.000	108.549.099.000	20.920.901.000	3,63%
2013.	3.712.052.200.000	142.417.000.000	121.500	118.216.346.000	24.200.654.000	3,84%
2014.	3.860.533.248.000	156.658.700.000	120.000	128.723.400.000	27.935.300.000	4,06%
2015.	4.014.954.578.000	172.324.570.000	118.500	140.143.432.500	32.181.137.500	4,29%
УКУПНО	+21,66%	+61,05%	-6%	+45,98%	+292,56%	+32,41%

*Прилоз број 3***ПРЕДЛОГ ИЗМЕНА И ДОПУНА
ЗАКОНА О ОСНОВАМА СИСТЕМА
ОБРАЗОВАЊ И ВАСПИТАЊА****Члан 5.**

У установама образовно-васпитни рад обављају: наставник, васпитач, стручни сарадник, помоћни наставник и друго лице, у складу са овим и посебним законом.

Лица из става 1. овог члана, као и други запослени у установи дужни су да својим радом и укупним понашањем, доприносе остваривању циљева образовања и васпитања.

Запослени у установи остварују своја права, обавезе и одговорности у складу са овим законом, законом о раду, као и посебним колективним уговором.

Запослени у установама образовању имају статус службеног лица и остварују сва права као и остала службена лица запослена у другим делатностима.

Члан 44.**Члан 44. се мења и гласи:****Забрана дискриминације**

У установи су забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етнич-

ке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.

Под дискриминацијом лица или групе лица сматра се свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства.

Не сматрају се дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

Члан 45.

Члан 45. се мења и гласи:

Забрана насиља, злостављања и занемаривања

У установи је забрањено: физичко, психичко и социјално насиље; злостављање и занемаривање деце и ученика; физичко кажњавање и вређање личности, односно сексуална злоупотреба деце и ученика или запослених. Под насиљем и злостављањем подразумева се сваки облик једанпут учињеног или понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности детета и ученика или запосленог.

Занемаривање и немарно поступање представља пропуштање установе или запосленог да обезбеди услове

за правилан развој детета и ученика. Установа је дужна да одмах поднесе пријаву надлежном органу ако се код детета или ученика примете знаци насиља, злостављања или занемаривања.

Под физичким насиљем сматра се: физичко кажњавање деце и ученика од стране запослених и других одраслих особа; свако понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета, ученика или запосленог; насилно понашање запосленог према деци, ученицима или другим запосленим, као и ученика према другим ученицима или запосленим.

Под психичким насиљем сматра се понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета и ученика или запосленог.

Под социјалним насиљем сматра се искључивање детета и ученика из групе вршњака и различитих облика социјалних активности установе.

У установи је забрањен сваки облик насиља и злостављања од стране ученика, његовог родитеља, односно старатеља или одраслог, над наставником, васпитачем, стручним сарадником и другим запосленим.

Због повреде забране из става 8. овог члана против родитеља, односно старатеља детета или ученика покреће се прекршајни, односно кривични поступак.

Члан 54.

У члану 54. став 3. се мења и гласи:

„Орган управљања установе чини 5 представника запослених у установи и по два представника из реда родитеља односно јединице локалне самоуправе“.

Члан 59.

У члану 59. после става 12. додају се ставови 13. и став 14. који гласи:

„Кандидату изабраном на функцију директора установе мирује радни однос за време обављања те функције.“

Мандат изабраног кандидате траје четири године.

Члан 60.

У члану 60. после става 4. додаје се нови став 5. који гласи:

„Уколико орган управљања приликом избора директора установе не прихвати мишљење запослених дужан је писмено образложити своју одлуку“.

Члан 61.

У члану 61. став 3. се мења и гласи:

„За вршиоца дужности директора установе не може бити постављено лице које у поступку избора за директора није добио сагласност, као ни други учесници конкурса“.

Члан 62.

У члану 62. став 3. тачка 16. брише се у целости.

Члан 63.

У члану 63. став 2. додаје се нова тачка 11. која гласи:

„Уколико заснује радни однос са новим радником, а да пре тога није извршио споразумно преузимање нераспоређеног радника из друге установе супротно одредбама члана 130. и 131. овог закона“.

Члан 68.

Став 1. мења се и гласи:

„Управне, нормативно-правне и друге правне послове у установи обавља секретар“,

У члану 68. став 6. се мења и гласи:

„Секретар који има положен правосудни или стручни испит за запослене у органима државне управе или државни стручни испит пре пријема у радни однос, уводи се у посао али не полаже стручни испит за секретара“.

Члан 109.

У члану 109. мењају се ставови један и два и гласе:

„Владање ученика од првог до петог разреда основног образовања и васпитања оцењује се описном оценом која не утиче на општи успех ученика.

Владање ученика од шестог разреда основног образовања и васпитања и ученика свих разреда средњег образовања и васпитања оцењује се описно у току полугодишта, а бројчано на крају првог и другог полугодшта и утиче на општи успех“.

Члан 113.

Члан 113. се мења у потпуности, тако да гласи:

Ученик може да одговара за лакшу повреду обавезе утврђену општим актом школе, за тежу повреду обавезе и за повреду забране из чл. 44. и 45. Закона о основама система образовања и васпитања.

Теже повреде обавеза ученика јесу:

- 1) уништење, оштећење, скривање, изношење, преправка или дописивање података у евиденцији КОЈУ води школа или друга организација, односно орган;**

- 2) преправка или дописивање података у јавној исправи коју издаје школа или орган, односно исправи коју изда друга организација;
- 3) уништење или крађа имовине школе, привредног друштва, предузетника, ученика или запосленог;
- 4) подстрекавање, помагање, давање ученику и употреба алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце;
- 5) уношење у школу или другу организацију оружја или другог предмета којим може да угрози или повреди другог лице;
- 6) свесно непридржавање правила и мера безбедности ученика;
- 7) употреба мобилног телефона, електронског уређаја и другог средства у сврхе којима се угрожавају права других или у сврхе преваре у поступку оцењивања;
- 8) неоправдано изостајање са наставе најмање 25 часова и учестало чињење лакших повреда обавеза.

Члан 117.

У члану 117, став 3. брисати односно укинути постојање педагошког асистента.

Члан 124.

Члан 124. треба брисати у целисти

Члан 130.

У члану 130. став 1. се мења и гласи:

Директор установе расписује конкурс и врши избор кандидата за пријем у радни однос, под условом да се претходно радни однос није могао засновати преузимањем

запосленог из друге образовне установе, а за чијим је радом у потпуности или делимично престала потреба, а са листе запослених коју је утврдила школска управа.

Ставови 3. и 4. се бришу.

Члан 131.

У члану 131. став 2. се мења и гласи:

„Споразумно преузимање остварује се у току школске године, а само у случају да не постоји могућност споразумног преузимања може се расписати конкурс за пријем новог радника“.

Члан 132.

Члан 132. став 4. се мења и гласи:

„За извођење верске наставе наставник са школом у коју је упућен закључује уговор о раду за сваку школску годину“.

Члан 136.

У члану 136. додати нови став 4. који гласи:

„Ако школа не може да обезбеди стручно лице за највише шест часова наставе седмично из одређеног предмета, може да распореди ове часове наставницима тог предмета до краја школске године“.

Члан 141.

У члану 141. став 1. тачку 8. терба брисати у целости.

Члан 147.

У члану 147. у ставу 3. тачка 1.

После речи речи аката додају се речи: „и посебних колективних уговора“.

Члан 150.

У члану 150. став 1. тачка 2. брише се у целости.

Члан 153.

Члан 153. бристати у целости.

Ово треба уредити подзаконским актом

Члан 155.

У члану 155. текст става 1. се мења и гласи:

„Средства за финансирање делатности установа утврђују се на основу економске цене за остваривање програма образовања и васпитања“.

Члан 174.

Члан 174. у ставу 1. уместо речи „две године“ треба да стоје речи „годину дана“.

Члан 183.

У члану 183. став 6. мења се и гласи:

„Наставник, васпитач и стручни сарадник који је први пут засновао радни однос у установи после 25. јуна 2003. године и који је положио стручни испит у области образовања до 25. јуна 2005. године, сматра се да има лиценцу“.

Прилоз број 4

КРЕТАЊЕ БРОЈА УЧЕНИКА И ОДЕЉЕЊА ЗА ПЕРИОД 1990-2007. ГОДИНА

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Шк. год	Број одељ.	Број уч.	Просек по одељ.	Разлика	Број одељ.	Број уч.	Просек по одељ.	Разлика	Укупно о.ш. и с.ш.	Разлика
1990/91	32.039	812.218	25,35		9.966	294.320	29,53		1.106.538	
1995/96	31.998	794.664	24,83	-17.544	10.332	318.809	30,86	+24.489	1.113.473	+6.935
2000/01	31.414	711.954	22,66	-82.710	10.708	323.490	30,21	+4.681	1.035.444	-78.029
2002/03	31.131	680.440	21,86	-31.514	10.789	310.235	28,75	-13.255	990.675	-44.769
2003/04	31.174	667.570	21,41	-12.870	10.856	302.612	27,88	-7.623	970.182	-20.493
2004/05	31.032	659.543	21,25	-8.027	10.891	297.708	27,34	-4.904	957.251	-12.931
2005/06	30.669	641.612	20,92	-17.931	10.959	293.711	26,80	-3.997	935.323	-21.928
2006/07	30.077	622.562	20,70	-19.050	10.917	290.387	26,60	-3.324	912.949	-22.374

У овом периоду из основних школа нестало је 189.656 ученика, а у средњим 3.933, што укупно износи 193.589, док је број одељења у основним школама пао за 1.962, а у средњим се повећао за 951 одељење. Тако је просек по ученику пао у О.Ш. са 25,35 на 20,70, а у С.Ш. са 29,53 на 26,60.

ПРЕГЛЕД БРОЈА УСТАНОВА УЧЕНИКА, СТУДЕНАТА И ЗАПОСЛЕНИХ

I ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ

- број установа	1.873	- број запослених	18.000
- број државних	1.861	- број деце	167.000
- број приватних	12	- просек по запосл.	9,28

II ОСНОВНЕ ШКОЛЕ СА ИСТУРЕНИМ ОДЕЉЕЊИМА

- бр. ред. школа	3.578	- просек уч. по наст.	13,79
- бр. спец. школа	249	- број одељења	30.077
- бр. шк. за одрасле	16	- просек уч. по одељ.	21,81
- бр. прив. школа	5	- број запослених	70.236
- бр. наставника	47.569	- просек уч. по зап.	9,34
- бр. ученика	656.000	- ненаставни радн.	32,27%

III СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

- број школа	548	- балетске школе	2
- број држ. школа	528	- специјалне школе	28
- број прив. школа	20	- број ученика	301.200
- број стручн. шк.	332	- број наставника	27.300
- број струч. прив.	12	- просек уч. по наст.	11,03
- број гимназија	119	- број одељења	10.917

- број прив. гимназија	8	- просек уч.по одељ.	27,59
- меш.-струч. гим.	32	- број запослених	31.845
- меш.-стручне умет.	9	- просек уч по зап.	9,46
- музичких	26	- ненаставни радн.	14,27%

IV ВИСОКОШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ

- бр. држ. универ.	7	- број прив. са акредит.	7
- бр. држ. факулт.	86	- број наст. и сарад.	12.500
- бр. прив. универ.	7	- број студената	230.000
- бр. прив. факулт.	44	- просек ст. по наст.	18,40
- бр. држ. фак.ван ун.	2	- број запослених	19.726
- бр. прив.фак.ван ун.	5	- просек студ.по зап.	11,66
- бр. уст. са акредит.	49	- ненаставни радн.	36,63%

V УСТАНОВЕ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ

- број школа	19	- прос. пол. по одељ.	14,11
- број одељења	188	- бр.пол. преко службе	
- број полазника	2.653	за запошљавање	12.100

VI ОБРАЗОВНИ НИВО СТАНОВНИШТВА -ПОПИС 2002.

- без шк. спреме	357.522	5,6%
- 1-3 разреда осн. шк.	126.127	2,0%
- 4-7 разреда осн. шк.	896.847	14,2%
- осн. образовање	1.509.462	23,9%
- средње образовање	2.596.348	41,1%
- више образовање	285.056	4,5%
- високо образовање	411.944	6,5%
- непознато	137.895	2,2%

Са оваквим новоом образовања становништва Србија је на самом дну Европе. Неопходно је донети стратегију за подизање образовног нивоа становништва, чиме се повећавају могућности запошљавања. Тако би се решио и вишак запослених у образовном систему на општу корист читаве државе.

Прилог број 5

**ЗАПОСЛЕНИ У ОСНОВНИМ И СРЕДЊИМ
ШКОЛАМА КОЈИ У 2009. ГОДИНИ СТИЧУ
ПРАВО НА ЈУБИЛАРНУ НАГРАДУ**

	10 год. стажа	20 год. стажа	30 год. стажа	Укупно	Износ са 10 година	Износ са 20 година	Износ са 30 година	Укупно
Београд	577	544	508	1.629	10.166.740	19.170.560	26.852.880	56.190.180
Чачак	82	91	52	225	1.444.840	3.206.840	1.748.720	7.400.400
К.Митров.	89	80	63	232	1.568.180	2.819.200	3.330.180	7.717.560
Крагујевац	237	225	221	683	4.175.940	7.929.000	11.682.060	23.787.000
Краљево	132	100	94	326	2.325.840	3.524.000	4.968.840	10.818.680
Крушевац	98	100	65	263	1.726.760	3.524.000	3.435.900	8.686.660
Лесковац	223	156	150	529	3.929.260	5.497.440	7.929.000	17.355.700
Ниш	268	199	184	651	4.722.160	7.012.760	9.726.240	21.461.160
Нови Сад	350	317	254	921	6.167.000	11.171.080	13.426.440	30.764.520
Пожаревац	153	125	84	362	2.695.860	4.405.000	4.440.248	11.941.100
Ранилуг	31	21	12	64	546.220	740.040	634.320	1.920.580
Сомбор	155	156	117	428	2.731.100	5.497.440	6.184.620	14.413.160
Ужиче	120	114	89	323	2.114.400	4.017.360	4.704.540	10.836.300
Шабац	131	135	98	364	2.308.220	4.757.400	5.180.280	12.245.900
Ваљево	41	37	28	106	722.420	1.303.880	1.480.080	3.506.380
Зејчар	106	93	93	292	1.867.720	3.277.320	4.915.980	10.061.020
Зрењанин	269	255	192	716	4.439.780	8.986.200	10.149.120	23.875.100
Укупно	3.062	2.748	2.304	8.114	53.952.440	96.839.520	121.789.440	272.581.400

*Прилоз број 6***ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ**
Посебног колективног уговора**Члан 1.**

Члан 5. мења се и гласи:

Пре почетка школске године министар просвете и покрајински секретар за образовање, активи директора и репрезентативни синдикати заједнички утврђују листу запослених за чијим радом је у потпуности или делимично престала потреба у тој школској години.

Избор и пријем лица у радни однос, на основу конкурса, врши послодавац, под условом да се претходно преузимањем није могао засновати радни однос са лицем које је евидентирано у смислу става 1. овог члана, а испуњава услове утврђене актом о организацији и систематизацији радних места.

Пре расписивања конкурса директор је дужан прибавити мишљење репрезентативног синдиката о потреби расписивања конкурса.

Члан 2.

У члану 7. мења се први став и гласи:

Право је и обавеза запосленога да се, у току радног односа, стручно оспособљава и усавршава.

Послодавац је обавезан да утврди начин стручног оспособљавања и усавршавања запосленог, у складу са

програмима надлежног министарства и средствима обезбеђеним у буџету јединице локалне самоуправе.

Уколико послодавац не обезбеди упућивање запосленог на стручно оспособљавање и усавршавање, запослени не може сносити последице по овом основу.

4.2. Годишњи одмор

Члан 3.

У члану 14. треба мењати алтернативне одредбе, те он гласи:

У свакој календарској години запослени има право на годишњи одмор, у складу са законом и овим уговором.

Дужина годишњег одмора утврђује се тако што се законски минимум од 20 радних дана увећава по следећим основама:

а) допринос на раду

- за остварене изузетне резултате 4 радна дана
- за врло успешне резултате 3 радна дана
- за успешне резултате 2 радна дана

б) услови рада

- рад са скраћеним радним временом 3 радна дана
- редован рад суботом, недељом и рад ноћу . . 2 радна дана
- рад у две и више установа 2 радна дана

в) радно искуство

- од 5 до 10 година рада 2 радна дана
- од 10 до 20 година рада 3 радна дана
- од 20 до 30 година рада 4 радна дана
- преко 30 година рада 5 радних дана

- г) стручна спрема
- VII степен стручне спреме 4 радна дана
 - VI степен стручне спреме 3 радна дана
 - V и IV степен стручне спреме 2 радна дана
 - III, II и I степен стручне спреме 1 радни дан

- д) социјални услови
- родитељу, усвојитељу, старатељу или хранитељу са једним малолетним дететом 2 радна дана
 - родитељу, усвојитељу, старатељу или хранитељу за свако наредно малолетно дете по 1 радни дан
 - родитељу, усвојитељу, старатељу или хранитељу са дететом које има потешкће у развоју . . 3 радна дана
 - самохраном родитељу са дететом до 14 година 2 радна дана
 - инвалиду 3 радна дана.

Допринос на раду утврђује се општим актом установе.

4. Додатак на плату

Члан 4.

Члан 22. мења се и гласи:

Запослени има право на додатак на плату у следећим случајевима:

- за рад на дан празника који је нерадан дан 120% од основице;
- за рад ноћу и рад у сменама 30% од основице;
- за прековрмени рад 26% од основице;
- по основу временаведеног на раду за сваку пуну годину рада, остварену у радном односу до 25 година - 0,5% од основице, а за сваку наредну годину додатних

0,5%;

- за реализацију 3 или више програма	3%;
- за звање педагошког саветника	9%;
- за звање самосталног педагошког саветника	12%;
- за звање вишег педагошког саветника	15%;
- за звање високог педагошког саветника	18%.

У случајевима замене одсутног наставника или васпитача, плата се увећава по часу, а вредност часа се израчунава тако што се укупна плата запосленог подели са месечним бројем часова у редовној, непосредној настави.

IV ПРЕСТАНАК ПОТРЕБЕ ЗА РАДОМ ЗАПОСЛЕНИХ

1. Критеријуми за утврђивање запослених за чијим је радом престала потреба

Члан 5.

Члан 33. мења се и гласи:

Критеријуми за утврђивање запослених за чијим је радом престала потреба, са пуним или непуним радним временом, вреднују се у бодовима и то:

1. Радни стаж

- за сваку годину рада оствереног у радном односу	1 бод
- за сваку годину рада оствереног у радном односу у установи образовања	0,35 бода

2. Стручна спрема

- за седми степен стручне спреме	20 бодова

- за шести степен стручне спреме 15 бодова
- за пети степен стручне спреме 10 бодова
- за трећи и четврти степен стручне спреме 5 бодова

3. Резултати рада

- однос према радним обавезама и пословима (реализација програма и задатака, долазак на посао, однос према другим запосленима, родитељима и ученицима) 3 бода
- за остварене резултате (**I, II или III место**) на општинским и регионалним такмичењима (**ако запослени има остварене резултате више година добија бодове за сваку годину посебно**) 4 бода
- за остварене резултате (**I, II или III место**) на покрајинским и републичким такмичењима (**за сваку годину посебно**) 6 бодова
- доприноси у педагошком раду (**само оно што је одобрено решењем министарства просвете** - објављени радови, стручни радови, издавање уџбеника **с тим да се сваки рад или уџбеник бодује посебно**) 7 бодова

4. Имовно стање

- ако су укупна примања домаћинства по члану на нивоу републичког просека 2 бода
- ако су укупна примања домаћинства по члану од 50 - 70% републичког просека 3 бода
- ако су укупна примања домаћинства по члану испод 50% републичког просека 5 бодова

5. Здравствено стање на основу налаза надлежне здравствене установе:

- инвалид друге категорије 5 бодова

- хронични и тешки болесник 3 бода
- запослени који болује од професионалне болести 2 бода

6. Број деце предшколског узраста односно на школовању до 26 година старости:

- ако запослени има једно предшколско дете или једно дете на школовању 1 бод
- ако запослени има двоје деце било предшколске било на школовању 3 бода
- ако запослени има троје и више деце било предшколске било на школовању 5 бодова.

Члан 6.

Члан 37. мења се и гласи:

Радни однос запосленом за чијим је радом престала потреба не може престати:

- запосленој за време трудноће или са дететом до две године старости;
- запосленом самохраном родитељу;

Самохраним родитељем сматра се:

(1) Један родитељ сам врши родитељско право када је други родитељ непознат, или је умро, или је потпуно лишен родитељског права односно пословне способности.

(2) Један родитељ сам врши родитељско право када само он живи са дететом, а суд још није донео одлуку о вршењу родитељског права.

(3) Један родитељ сам врши родитељско право на основу одлуке суда када родитељи не воде заједнички живот, а нису закључили споразум о вршењу родитељског права.

(4) Један родитељ сам врши родитељско право на основу одлуке суда када родитељи не воде заједнички живот, а

закључили су споразум о заједничком или самосталном вршењу родитељског права, али суд процени да тај споразум није у најбољем интересу детета.

(5) Један родитељ сам врши родитељско право на основу одлуке суда када родитељи не воде заједнички живот ако закључе споразум о самосталном вршењу родитељског права и ако суд процени да је тај споразум у најбољем интересу детета.

Родитељ ће се сматрати самохраним и у случају:

- 1) када је други родитељ постао потпуно и трајно неспособан за привређивање, а није стекао право на пензију;
- 2) када се други родитељ налази на одслужењу војног рока;
- 3) када се други родитељ налази на издржавању казне затвора дуже од шест месеци
 - запосленом чије дете има тешки инвалидитет;
 - ако оба брачна друга раде у истој установи, једном од брачних другова и
 - запосленом мушкарцу који има најмање 35 година стажа осигурања и запосленој жени која има најмање 30 година стажа осигурања, без њихове сагласности.

Запослени из става 1. овог члана се **не бодују** по критеријима из члана 33. овог уговора.

У случају да су сви запослени у активу у ком је дошло до смањења или губитка норме, а сви спадају у заштитене категорије врши се редовно бодовање.

Члан 7.

У члану 51. додаје се нова алинеја која гласи:

Послодавац је дужан да члану синдиката без накна-

де, посредством служби установе:

- одбије износ синдикалне чланарине и уплати је на одговарајући рачун синдикалне организације, као и на рачуне виших органа синдиката коме члан припада према статуту синдиката;
- врши уплату на рачун фондова које синдикат оснива (штрајкачки фонд, Фонд солидарности и сл.);
- изради завршни рачун;
- врши обраду података о уплати чланарине и даје на увид синдикалном руководству.

Члан 8.

Члан 59. мења се и гласи:

Послодавац не може донети решење о престанку радног односа представнику запослених, нити на други начин да стави у неповољан положај представника запослених за време обављања функције и годину дана по престанку функције, ако представник запослених поступа у складу са законом и овим уговором и то:

- председнику синдиката код послодавца
- именованом или изабраном синдикалном представнику у више органе синдиката на локалном или Републичком нивоу у складу са општим актима синдиката.

Ова лица се уопште не бодују и не иду на листу радника за чијим радом је деломићно или потпуно престала потреба.

*Прилоз број 7***ПРЕДЛОГ ЗА РЕФОРМУ ШКОЛСКИХ УПРАВА
И НОВУ УЛОГУ ПРОСВЕТНИХ САВЕТНИКА
У ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ СРБИЈЕ***УВОДНА НАЗНАКА*

Као људи из струке, практичари, свесни смо значаја надзорничке службе, односно њеног утицаја на квалитет рада у школама, на реализацију наставних програма, те утицаја на формирање наставника који могу да изнесу цео наставни процес.

У процесу реформи у образовању институција надзорничке службе добија још више на значају, па је због тога неопходна и реформа ње саме, јер овако како је сада конципирана, она не може одговорити захтевима времена и професије.

АНАЛИЗА ТРЕНУТНОГ СТАЊА

Некадашњи министар просвете господин Данило Ж. Марковић је 1991. године угасио просветно - педагошке заводе и претворио их у Одељења надзорничке службе Министарства просвете. Овим преименовањем суштински су промењени циљеви и задаци те службе. Наиме, уместо да просветни саветници као најистакнутији практичари кроз различите облике потстичу младе наставнике да постану

врсни педагози и стручњаци у својој области, они постају чиновници који понајвише раде управно - правне послове надзора школе.

Такође данас имамо ситуацију да колегама који су пре 15-так година започели рад у школи нико никада није присуствовао часу и извршио стручно педагошку анализу одржаног часа нити је проверио ниво знања ученика. Зато је реално очекивати да наставник нема објективну слику о себи као просветном раднику нити има коме да се обрати за помоћ када наиђе на проблеме у реализацији наставних планова и програма.

Овакав однос Министарства просвете према стручном и дидактичко-методичком делу надзора у просвети је недопустив и имаће за последицу дугогодишњи пад у квалитету рада, поготову млађих наставника.

Следећи битан недостатак постојећих одељења Министарства просвете су кадрови. За начелнике и надзорнике изабрани су углавном анонимни просветни радници (част појединцима) чији је основни квалитет био политичка подобност партији на власти. Да је ова констатација тачна можемо се уверити преко чињенице о броју одржаних стручних семинара тих надзорника, о броју њихових објављених стручних радова, те броју њихових предавања на републичким семинарима. Подаци о томе су по службу поразни.

Зато морамо запитати какав је критеријум таквих надзорника када оцењују рад својих колега или проверавају знање ученика. Због свега овога код већине искусних и доказаних наставника, практичара, јавља се одбојност према тој служби, тако да више не постоји неопходна корелација између школе и надзора, која је некада постојала. Надзорник без довољно ауторитета и валидних стручних квалитета није у стању да формира и осмисли добар рад

стручних тимова и актива на нивоу општине или округа; није у стању да координира њихов рад, да иницира измене у наставним плановима и програмима, да осмишљава садржаје за стручне семинаре, да предлаже и бира наставнике за виша звања. Због свега наведеног сматрамо да је нужно променити не само циљеве и задатке надзора у школама, већ и саму организацију надзорничке службе.

НАШ ПРЕДЛОГ

Одељења Министарства просвете су по закону републички органи који врше управни и стручно - педагошки надзор надрадом установа (школа, домова ученика, радничких универзитета)

Под надзором се подразумева

- 1) Законитост рада установа (на основи важећих законских прописа и њихове примене)
- 2) Законитост интерних аката установе и њихова примена у пракси
- 3) Стручно педагошки надзор квалитета рада и реализација планова и програма рада дате установе прописаних законом.

Задаци који проистичу из 1) и 2) припадају пословима инспекцијског надзора, а за реализацију истих били би задужени просветни инспектори. То тренутно није домен нашег интересовања.

Послове стручно - педагошког надзора вршили би *педагошки саветници*, што јесте превасходни домен нашег интересовања.

Педагошки саветник - задаци

1. Проверава и вреднује квалитет рада установе (школа, дом ученика, вртић, раднички универзитет, школе за стране језике итд.) на основу валидних инструмената провере знања и умења ученика дефинисаних у реализацији развојних планова и програма образовања и васпитањадате установе.
2. Остварује непосредан увид у рад наставника, стручних сарадника, васпитача и директора (присутством реализацији одређеном броју часова наставе, одржавању испита и других облика рада установе) и врши одговарајућу саветодавну и стручну помоћ налажући извештајем шта треба урадити за задати период на побољшању рада.
3. Организује рад општинских и окружних актива наставника, дате наставне области, организује и прати верификована такмичења ученика
4. Организује на тим нивоима стручна усавршавања наставника, држи угледна предавања или обуку наставника за рад са новим наставним училима или на организацији лабор. вежби; процењује квалитет рада наставника, ангажује их у реализацији стручног усавршавања наставника и заједно са активима предлаже их за стицање звања педагошког саветника, ментора и друго.
5. Процењује са активом предлог огледа у датој наставној области, па уз добијање сагласности одговарајућих органа Министарства просвете учествује у њиховој реализацији и вредновању.
6. За наставну област коју прати, на нивоу актива организује датотеку угледних часова наставника, тестова објективног типа за проверу знања ученика на осно-

ву предлога искусних практичара у настави, формира у заводу стручно педагошку библиотеку, за потребе наставника, и огледну лабораторију за окружно стручно усавршавање наставника (или то ради у некој установи - школи)

7. Организује и синтетизује стручне расправе код огледних наставних планова и програма или реформи појединих типова школа на подручју делатности одељења.
8. Предаже надлежним органима Министарства просвете, министру просвете, и установи мере за отклањање уочених недостатака и неправилности као и мере за унапређење образовно - васпитног рада и напредовање наставника где би исти требало да раде.

Општи услови за звање просветног саветника

Послове просветног саветника може да обавља лице које има одговарајуће високо образовање и које

- 1) Има важећу лиценцу за рад у просвети за дату наставну област
- 2) Ради 10 и више година у просвети
- 3) Има објављене стручне радове или је био предавач на републичким семинарима из дате наставне области
- 4) Истиче се како стручно тако и педагошким радом у настави или струци

Посебни услови за звање просветног саветника

1. Лице које се бира за послове просветног саветника мора најмање 1/3 а највише 2/3 радног времена остати у установи из које долази, због неопходне конти-

нуираности у обављању задатака наставника и реално сагледавању могућности ученика за остваривањем жељених резултата у образовно - васпитном процесу

2. Лице које се бира за послове просветног саветника мора имати позитивно мишљење стручног органа дате установе из које долази и окружног стручног актива да је подобан да ради послове просветног саветника. (Нпр. чланови окружног актива тајним гласањем наведу, уз поткрепљено стручно образложење 5 особа који могу да раде те послове да се онда један од њих поставља на то место)
3. Лице које се поставља на место просветног саветника дужан је да у законски предвиђеном року положи стручни испит за просветног саветника
4. Просветни саветник се бира на 4 годин и за то време му мирује радни однос у матичној установи.

П.С. Остварење ове реформе Министарство просвете не би ништа коштало или би улагање било минимално, али би зато образовању у Србији донело вишеструку корист, пре свега, у домену квалитета наставе. Уколико овај пројекат сматрате умесним можете заказати разговор о њему са представницима Уније како би Вам непосредно објаснили све детаље који надилазе оквир овог текста.

*Прилоз број 8***ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ИЗМЕНУ
НАСТАВНОГ ПЛАНА У ГИМНАЗИЈИ**

Сходно Стратегији Министарства просвете у којој је као једна од приоритетних активности истакнута и реформа гимназија Завода за унапређивање образовања и васпитања Републике Србије је 26.09.2007. год. оформио *Комисију за измену наставног плана у гимназијама.*

Комисија је сачињена од стручњака из разних области и броји девет чланова и то:

1. Љиљана Златановић, директор гимназије „Бора Станковић“ из Ниша,
2. Олга Драгојловић, директор гимназије „Светозар Марковић“ из Ниша,
3. Данило Беодрански, наставник физике, Гимназија Чачак,
4. Зорица Благојевић, Министарство просвете,
5. Драган Матијевић, наставник филозофије, Гимназија Чачак,
6. Проф. др Александар Липковски, Министарство просвете, помоћник министра и професор на Природно - математичком факултету у Београду,
7. Радивоје Стојковић, директор гимназије „Јован Јовановић Змај“ из Новог Сада и председник Заједнице гимназија
8. Милорад Миленковић, Министарство просвете, по-

моћник министра,
9. Иван Перић, Завод за унапређивање образовања и васпитања.

У раду комисије су учествовали и сарадници које је комисија позивала на своје састанке.

У протеклом периоду је одржан 21 састанак где је извршена анализа постојећих планова у средњем општем образовању - гимназији и сачињен је предлог новог наставног плана за гимназију.

У раду на доношењу предлога учествовала је и Скупштина Заједнице Гимназија Србије на заједничким састанцима са Комисијом.

О предлогу Комисије се позитивно изјаснила и Комисија за средње образовање Националног просветног савета Србије на нашем заједничком састанку.

Комисија је користила и Анализу гимназијског образовања у државама: Француска, Чешка, Словенија, Македонија, Хрватска, Швајцарска, Финска и Ирска која је урађена за Министарство просвете Републике Србије.

Реформу гимназија у Србији треба ставити у наведени контекст. Захтеви за озбиљном реформом гимназија у Србији долазили су са разних страна у претходном периоду. Критика је углавном усмерена на квалитет ефеката гимназијског образовања. Резултати истраживања о студијама на неким друштвеним факултетима показују негативну оцену универзитетских наставника о нивоу општег знања новоописаних студената и капацитета за наставак

²⁸ Обухваћено је девет друштвених и приватних факултета а коришћени су интервјуи са наставницима и фокус групе са студентима. У фокусу анализе биле су катедре за медијске студије и новинарство па су зато и анкетирани уредници медија. Међутим, резултати анкете показују да ниво општих

терцијарног образовања²⁸.

Неке основе за реформу гимназија постављене су у регулативном оквиру и стратешким документима²⁹ у претходном периоду: *Закон о основама система образовања и васпитања*³⁰ (укључујући измене закона³¹) и Закон о средњој школи. Реформа гимназија је дефинисана као један од стратешких циљева у документу *Стратегија реформе Министарства просвете и спорта за период 2005 - 2010*. Такође су важни нови закони и стратешки документи који су индиректно повезани са гимназијским образовањем Закон о високом образовању, Стратегија развоја стручног образовања у Републици Србији, *Стратегија развоја образовања одраслих*.

У претходном периоду су предлагани разни модели реформисања гимназијског образовања (Концепција гимназијског образовања у Србији³²). Неки парцијални реформски захвати представљали су искорак у увођењу правцу трансформације овог дела система (*Припрема гимназија за реформу* - огледно растерећење програма).

Основне замерке на постојећи систем гимназијског образовања јесте све већа оптерећеност ученика прошири-

(и стручних компетенци) студената не достиже ниво који захтева тржиште рада током студија. Уредници су оценили негативно квалитет општег образовања и специфичних знања младих дипломираних новинара (Матић, Ј. Игњатовић, С. Павловић, З. Пантић, Д. Милошевић, М. (2007) Студије новинарства. Београд: Институт друштвених наука).

²⁹ Министарство просвете и спорта Републике Србије (2004) Квалитетно образовање за све - изазови реформе образовања у Србији.

³⁰ *Закон о основама система образовања и васпитања*, Службени гласник РС, 62/03, 64/03

³¹ *Закон о изменама и допунама закона о основама система образовања и васпитања*, Службени гласник РС, бр. 58/04, 62/04.

³² Заједница гимназија Србије (2005) *Концепција гимназијског образовања у Србији - иреднацриј, Ваљево*.

вањем наставног програма и увођењем нових предмета, а при томе ученици бивају релативно мање заинтересовани за гимназију, с једне стране због мале профилисаности за наставак школовања, а са друге стране због сужених могућности запослења после завршетка гимназије.

Према постојећем закону недељни фонд часова је 30 за све четири године гимназијског образовања, међутим због објективних проблема по школама и организације наставе из предмета информатика и рачунарство, најчешће се настава из тог предмета не одвија по блоковима како је предвиђено за поједине разреде, већ се ставља у редован распоред, тако да реално недељно оптерећење ученика иде до 33 часа.

Такође, услед такве оптерећености ученика, а нарочито што готово све гимназије у Србији раде у две смене, нема могућности за организацију свих осталих обавезних облика наставе осим редовне, тако да се часови допунске и додатне наставе само повремено изводе или се уопште не изводе, а још проблематичније је са осталим ваннаставним активностима.

На основу тенденција у образовним системима земаља у Европи и свету може се видети да све школе или раде или имају тежњу да пређу на једносменски рад. Такође готово свуда постоји поред редовног облика и изборна настава која омогућава ученицима да се самостално усмеравају према својим афинитетима и жељама за даљи наставак образовања.

Матурски испит у садашњем нашем гимназијском систему представља само формалну обавезу без икаквог видљивог разлога за ученике и наставнике, јер не проверава право стечено знање у гимназији нити има икаквог утицаја на даље школовање ученика.

Треба тежити у складу са светским тенденцијама да матурски испит буде организован на нивоу државе уз са-

гласност и учешће факултета, како би био признат од њихове стране и како би заменио додатно полагање пријемних испита на факултетима.

Комисија је као полазну основу у свом раду имала предлог Заједнице гимназија Србије и у току самог рада су предлози Комисије разматрани на Председништву и Скупштини Заједнице гимназија тако да се може сматрати да је ово заједнички предлог Комисије и Заједнице.

Закључак *Комисије за измену наставног плана у гимназијама је следећи:*

- Гимназије су опште - образовне институције;
- Треба да се тежи да све гимназије пређу на једно-менски рад како би се омогућило остварење свих образовно - васпитних садржаја и потребних ваннаставних активности; Потребно је увести полагање екстерне матуре, која би омогућавала директан упис на факултете, осим за специфичне факултете код којих је неопходно полагање пријемних испита;
- Недељни фонд часова износи 32 часа;
- Први разред је заједнички за све ученике;

	1. РАЗРЕД	
	ПРЕДМЕТИ	
1.	СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ	4
2.	ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК	3
3.	ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК	2
4.	ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК	2
5.	ИСТОРИЈА	2
6.	ГЕОГРАФИЈА	2
7.	БИОЛОГИЈА	2
8.	МАТЕМАТИКА	5
9.	ФИЗИКА	2
10.	ХЕМИЈА	2
11.	ПРИМЕНА РАЧУНАРА	2
12.	ПРОГРАМИРАЊЕ И ПРОГРАМСКИ ЈЕЗИЦИ	
13.	МУЗИЧКА КУЛТУРА	1
14.	ЛИКОВНА КУЛТУРА	1
15.	ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ	2
16.	ПСИХОЛОГИЈА	
17.	ФИЛОЗОФИЈА	
	УКУПНО	32

- У другом разреду се ученици опредељују између природно - математичког или друштвено - језичког смера;
- Школа одређује број одељења по смеровима, а на основу успеха ученика и њиховог афинитета прави ранг листе за попуну одељења по смеровима;
- У трећем разреду ученици бирају четири часа од понуђене листе изборних предмета;
- У четвртном разреду ученици бирају осам часова од понуђене листе изборних предмета;
- Школа одређује одељења по изборним предметима на основу броја пријављених ученика и њиховог успеха;
- Предлог наставног плана за природно - математички и друштвено - језички смер је следећи:

ПРИРОДНО - МАТЕМАТИЧКИ СМЕР					УКУПНО
	1. РАЗРЕД	2. РАЗРЕД	3. РАЗРЕД	4. РАЗРЕД	
ПРЕДМЕТИ	1. РАЗРЕД	2. РАЗРЕД	3. РАЗРЕД	4. РАЗРЕД	УКУПНО
1. СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ	4	3	3	4	14
2. ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК	3	2	2	2	9
3. ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК	2	2	2	2	8
4. ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК	2				2
5. ИСТОРИЈА	2	2	2		6
6. ГЕОГРАФИЈА	2	2	2		6
7. БИОЛОГИЈА	2	2	2	2	8
8. МАТЕМАТИКА	5	5	5	5	20
9. ФИЗИКА	2	3	3	3	11
10. ХЕМИЈА	2	3	3	2	10
11. ПРИМЕНА РАЧУНАРА	2				2
12. ПРОГРАМИРАЊЕ И ПРОГРАМСКИ ЈЕЗИЦИ		2			2
13. МУЗИЧКА КУЛТУРА	1	1			2
14. ЛИКОВНА КУЛТУРА	1	1			2
15. ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ	2	2	2	2	8
16. ПСИХОЛОГИЈА		2			2
17. ФИЛОЗОФИЈА			2	2	4
УКУПНО	32	32	28	24	116

	ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	1. РАЗРЕД	2. РАЗРЕД	3. РАЗРЕД	4. РАЗРЕД	УКУПНО
1.	БИОЛОГИЈА			2	2	4
2.	ФИЗИКА			2	2	4
3.	ХЕМИЈА			2	2	4
4.	ДИСКРЕТНА МАТЕМАТИКА				2	2
5.	НУМЕРИЧКА МАТЕМАТИКА				2	2
6.	НАПРТНА ГЕОМЕТРИЈА			2		2
7.	АСТРОНОМИЈА				1	1
8.	ФИЛОЗОФИЈА ПРИРОДНИХ НАУКА				1	1
9.	ПРОГРАМИРАЊЕ И ПРОГРАМСКИ ЈЕЗИЦИ			2		2
10.	ОПЕРАТИВНИ СИСТЕМ И РАЧУНАРСКЕ МРЕЖЕ				2	2
11.	МОДЕЛИ И БАЗЕ ПОДАТАКА			2	2	4
12.	СОЦИОЛОГИЈА				2	2
13.	ВЕРОНАУКА				2	2
14.	ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ			2		2
	УКУПНО У ПОЛУДИ			14	20	34
	УКУПНО СЕ БИРА			4	8	12

ДРУШТВЕНО - ЈЕЗИЧКИ СМЕР	1. РАЗРЕД	2. РАЗРЕД	3. РАЗРЕД	4. РАЗРЕД	УКУПНО
ПРЕДМЕТИ					
1. СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ	4	5	5	5	19
2. ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК	3	4	4	3	14
3. ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК	2	2	2	2	8
4. ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК	2	2	2	2	4
5. ИСТОРИЈА	2	2	2	2	8
6. ГЕОГРАФИЈА	2	2	2	2	6
7. БИОЛОГИЈА	2	2	2	2	6
8. МАТЕМАТИКА	5	3	3	4	15
9. ФИЗИКА	2	2	2		6
10. ХЕМИЈА	2	2			4
11. ПРИМЕНА РАЧУНАРА	2				2
12. МУЗИЧКА КУЛТУРА	1	1	1	1	4
13. ЛИКОВНА КУЛТУРА	1	1	1	1	4
14. ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ	2	2	2	2	8
15. СОЦИОЛОГИЈА				2	2
16. ПСИХОЛОГИЈА				2	2
17. ФИЛОЗОФИЈА			2	2	4
УКУПНО	32	32	28	24	116

ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	1. РАЗРЕД	2. РАЗРЕД	3. РАЗРЕД	4. РАЗРЕД	УКУПНО
1. ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК			1	2	3
2. ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК			2	2	4
3. ТРЕЋИ СТРАНИ ЈЕЗИК			2	4	6
4. ИСТОРИЈА			1	1	2
5. ИСТОРИЈА ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ				2	2
6. ФИЛОЗОФИЈА (ИСТОРИЈА ФИЛОЗОФИЈЕ)				1	1
7. ФИЛОЗОФИЈА (ЕТИКА)				2	2
8. ФИЛОЗОФИЈА ПРИРОДНИХ НАУКА				1	1
9. ПЕДАГОГИЈА			2		2
10. СОЦИОЛОГИЈА				1	1
11. СОЦИОЛОГИЈА РЕЛИГИЈЕ			2		2
12. ВЕРОНАУКА				2	2
13. ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ			2		2
14. МОДЕЛИ И БАЗЕ ПОДАТАКА			2	2	4
УКУПНО У ПОНУДИ			14	20	34
УКУПНО СЕ БИРА			4	8	12

- Настава се изводи у школи и изван школе;
- Најмањи број ученика за који може да се организује настава је 15.

Комисија је такође мишљења да треба сачувати специјализоване гимназије: математичку и филолошку, а за спортисте у којој год гимназији постоје просторне могућности и заинтересованост 30 ученика може се организовати одељење спортиста.

Предлажемо да Национални просветни савет размотри овај предлог и да га стави на јавну расправу.